

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 10.

Tisdagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 20, 21 och 24 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss ersättningsskyldighet i anledning av skada, som vållats av f. d. anställningshavare vid vägväsendet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområde;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckt motion;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 67, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen; samt

nr 77, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 82, angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 84, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.; samt

Första kammarens protokoll 1945. Nr 10.

nr 85, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 87, angående vissa frågor om befrielse från ersättningsskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 88, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 september 1936 (nr 560) om förenings- och förhandlingsrätt, m. m.; samt

nr 89, med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Andersson, Gustav Emil*, m. fl. väckta motionen, nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 3 och 29—31, bevillningsutskottets betänkanden nr 6—8 och 10—12, andra lagutskottets utlåtanden nr 8—11, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

Herr *Näsström* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 98, angående anordnande av lokaler för högsta domstolen och Svea hovrätt;
nr 99, angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar m. m.; samt
nr 100, angående nyanskaffning av ånglok.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsmannen fil. dr *Johan Edvard Björnsson* vårdas sedan den 21/2 1945 å Röda Korsets sjukhem för gastritis ac. + bronchit. och är oförmögen till tjänstgöring fr. o. m. den 21 februari 1945 tills vidare; intygas.

Stockholm den 24 februari 1945.

J. Cedermark,

leg. läk.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare. Därvid avlämnades 72 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Linder,
» Sandegård,
» Johanson, Karl Emil,
» Wagnsson,
» Tjällgren,
» Schlyter,
» Åkerberg,
» Linnér,
» Petersson, Knut,
» Branting,
» Undén,
» Westman,
» Anderberg,
» Björkman,
» Strand,
» Boman,
» Mannerskantz.
» Elowsson, Nils,
» Gustavson,
» Elmgren,
» Wistrand,
» Andersson, Elon,
» Lodenius,
» Herlitz.

Dessa personer hade alltså utsetts till valmän.

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare. Därvid avlämnades 52 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Krügel,
» Grym,
» Johansson, Lennart,
» Andersson, Gunnar.
» Hallagård,
» Lindblom.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter.

*Ang. sam-
hällets skyl-
digheter mot
skadade värn-
pliktiga m. m.*

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Sköld**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ströms interpellation angående samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en till mig med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Ström erinrat om två olycksfall under militärtjänstgöring invid Trollhättan den 26 maj 1942. Efter att ha framhållit att två av de beredskapsmän, som därvid skadats, icke erhållit tillräckligt vederlag och att den ene av dem dessutom efter olyckan berövats sin militära tjänsteställning, har herr Ström frågat mig, om jag observerat angivna missförhållanden och om man kunde förvänta åtgärder och förslag till förbättrade förhållanden.

I anledning härav vill jag först i korthet erinra om vad som tilldragit sig.

Olycksfallen inträffade under en militärövning, vars huvudsakliga moment var ett anfall mot Trollhättan av en kavalleribataljon, i vilken ingick en pansarbilskvadron. För att kunna markera bekämpning av pansarvapo voro förbanden på försvarssidan utrustade med övningssprängladdningar. De två som vid övningen skadades, dåvarande landstormsfänriken William Holmqvist och värnpliktige korpralen Karl Emil Olsson, skulle kasta sådana sprängladdningar för att markera pansarbilsbekämpning. Sedan de tänt stubinerna — var och en på sitt håll — och skulle kasta laddningarna, kommo civila åskådare i vägen. De vågade ej kasta, och laddningarna kreverade därför i deras händer. Att de inte tillräckligt snabbt kommo sig för med att kasta laddningarna åt annat håll är förklarligt. Deras omtanke om åskådarnas säkerhet är värt det största erkännande.

Både Holmqvist och Olsson miste genom olyckshändelsen högra handen. Holmqvist fick dessutom en öronskada. Holmqvist, till yrket tidigare frisör, har efter olyckan övergått till försäljningsverksamhet. Hans hustru och son driva frisersalongen. Olsson, som var anställd som nattvakt och polisman vid Surte glasbruk, är fortfarande anställd där men har fått annat och lägre betalt arbete.

Av riksförsäkringsanstalten erhöilo de skadade livräntor, Holmqvist enligt olycksfallsförsäkringslagen med 1 690 kronor för år, beräknad efter 65 % invaliditet, och Olsson enligt militärsättningsförrordningen med inalles 1 210 kronor för år, beräknad efter 60 % invaliditet. Dessutom erhöil Olsson ett mindre livräntetillägg.

Den 20 december 1943 uttogo Holmqvist och Olsson hos Stockholms rådhusrätt stämning på Kungl. Maj:t och kronan samt yrkade, att kronan skulle till vardera för sveda och värk utbetala 3 000 kronor, för lyte och stadigvarande men 7 000 kronor och dessutom en årlig livränta med 3 000 kronor för hinder och brist i deras näring. Rådhusrätten fann genom utslag den 29 juni 1944 kärandena icke ha ådagalagt något förhållande på grund varav kronan skulle

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)

vara skadeståndsskyldig, varför käromålen icke biföllos. Hovrätten har den 2 januari 1945 fastställt utslagen. Det har uppgivits, att målet kommer att av kärandena föras vidare till högsta domstolen.

I interpellationen har framhållits, att den ene av de skadade — Holmqvist — efter olyckan blivit berövad sin tjänsteställning utan något vederlag. Uttalanden av Holmqvist i tidningspressen synas ha bibringat interpellanten den uppfattningen, att olycksfallet var orsaken till denna avkonstituering. Uppgiften tarvar emellertid ett tillrättaläggande. Holmqvist var efter olyckan under ganska lång tid — till den 19 juli 1943 — frivilligt inkallad till militärtjänstgöring vid bevakningskompani och landstormspolisförband. Sistnämnda dag hemförlovades han, och samtidigt återkallades hans konstitutorial som landstormsfänrik — icke på grund av olycksfallet, som inträffat över ett år tidigare, utan på grund av bestraffning till följd av hans förhållande i tjänsten. Ungefär ett år senare inkallades Holmqvist till tjänstgöring såsom plutonchef vid krigsbyggnadspluton — denna gång förordnad till furir — men han hemförlovades efter ett par månader på egen ansökan och har sedan dess icke varit i tjänst.

Man frågar mig nu: ha de båda skadade av statsverket fått tillräckligt ekonomiskt vederlag eller ha de, såsom i interpellationen mycket starkt gjorts gällande, behandlats inhumant?

Innan jag går in på denna fråga, vill jag något beröra de allmänna bestämmelser, som gälla beträffande ersättning vid olycksfall, främst då olycksfallsförsäkringslagen och militärsättningsförordningen. Det må då först anmärkas, att militärsättningsförordningen utformats med olycksfallsförsäkringslagen som förebild och att ersättningsreglerna därför i stora drag överensstämma i de båda författningarna. Allmänt har ansetts, att de ersättningar, som utgått enligt dessa författningar, varit väl knappt tillmätta. Vissa partiella förbättringar ha också vidtagits. Sålunda höjdes år 1941 maximigränsen för den årliga arbetsinkomst, efter vilken ersättning skall utgå. Värnpliktiga fingo — av tekniska skäl — ej del i denna förbättring. I stället bestämdes, att dyrtidstillägg skulle å dem tillkommande sjukpenning och livränta utgå efter vissa förmånligare grunder. Vidare infördes samma år rätt till familjebidrag åt värnpliktiga vid sidan av ersättning enligt militärsättningsförordningen.

Icke heller dessa förbättringar funnos emellertid vara till fyllest. I början av år 1943 uppdrog därför Kungl. Maj:t åt riksförsäkringsanstalten att verkställa en översyn av militärsättningsförordningen. Riksförsäkringsanstaltens förslag innefattade visserligen i och för sig förmånligare ersättningsgrunder än de tidigare gällande, men vid närmare granskning av förslaget befanns det, att dess genomförande i själva verket skulle i en del fall medföra sämre ersättningar på den grund att dyrtidstilläggen skulle bortfalla. Till yttermera visso befanns frågan så nära sammanhånga med den pågående översynen av olycksfallsförsäkringslagen, att båda frågorna ansågos bära lösas i ett sammanhang.

Då emellertid erfarenheten visat, att arbeten på detta område taga lång tid, förelades i fjol riksdagen ett förslag till provisorisk reglering av ersättningarna enligt militärsättningsförordningen. Detta förslag innefattade så stora höjningar av ersättningarna som då kunde förordas utan att någon orättvisa vedertogs dem, som få ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. Förslaget och förutsättningarna för detsamma gillades i det väsentliga av riksdagen. Bestämmelser i ämnet ha år 1944 utfärdats, och åt socialvårdskommittén har uppdragits att i samband med översyn av olycksfallsförsäkringslagen också överarbeta riksförsäkringsanstaltens förslag till ändringar i militärsättningsförordningen. Enligt vad jag inhämtat anser kommittén denna överarbetsning kunna ske först sedan ståndpunkt tagits till ett av kommittén framlagt förslag

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
till lagstiftning om allmän sjukförsäkring, vilket är under prövning inom socialdepartementet. Tyvärr torde förslag om reviderade ersättningsgrunder därför kunna föreläggas riksdagen tidigast år 1946.

De förbättringar i ersättningshänseende, som sålunda år 1944 beslutades, togo speciellt sikte på familjeförsörjare samt vissa efterlevande men inneburo även en utvidgning av bestämmelsernas tillämpningsområde och gynnsammare ersättningsregler i övrigt. Sålunda gjordes militärsättningsförordningen tillämplig på nya personalkategorier. Maximibeloppen vid uppskattning av arbetsförtjänsten för värnpliktiga officerare och underofficerare samt äldre värnpliktiga höjdes. Rätten till familjebidrag utvidgades i olika avseenden. Nya grupper blevo berättigade till familjebidrag, och dylikt bidrag bestämdes skola utgå i fall, då arbetsförmågan är nedsatt med minst en tredjedel; tidigare gällde att arbetsförmågan skulle vara nedsatt med minst hälften. Vid sidan av livränta kunde tidigare icke utgå annat familjebidrag än familjepenning. Numera kunna alla slag av familjebidrag ifrågakomma vid sidan av såväl sjukpenning som livränta. Efterlevande finga i motsats till vad förut gällt rätt till familjebidrag i viss utsträckning. Bestämmelserna om familjebidrag blevo dessutom retroaktivt tillämpliga även beträffande äldre skador, som inträffat tidigare under beredskapstiden, och beräkningsgrunderna för fastställande av familjebidrag vid sidan av ersättning enligt militärsättningsförordningen gjordes förmänligare.

I de föreliggande fallen har Holmqvist såsom redan nämnts fått ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen och Olsson enligt militärsättningsförordningen i dess tidigare lydelse. Hade militärsättningsförordningen i nu gällande lydelse varit tillämplig på dem, skulle Olssons ersättning ha ökats, dock icke med mer än omkring 135 kronor för år, medan Holmqvist icke skulle ha erhållit några förbättrade förmåner. Familjebidrag har Olsson ej kunnat få, därför att han har anställning och behov av familjebidrag ej prövats föreligga enligt de grunder som vid sådan behovsprövning tillämpas. Av samma skäl skulle ej heller Holmqvist ha kunnat erhålla familjebidrag.

För egen del vill jag framhålla, att de ersättningar som utgå till följd av skada vid olycksfall under militärtjänstgöring även efter de senaste förbättringarna ofta icke äro tillräckliga, allmänt sett. Vid de åtgärder som på sistone vidtagits för att förbättra dessa ersättningar har man känt sig bunden av de regler som gälla för ersättningar vid andra olycksfall. Det är givet, att mer verksamma åtgärder kunna vidtagas först om man kan se bort från detta samband och radikalt förbättra ersättningsförmånerna för de vid beredskaps-tjänst skadade utan att avbida resultatet av de tidskrävande övervägandena på den allmänna olycksfallsförsäkringslagstiftningens område. De reformer som hittills vidtagits, särskilt då införandet av rätt till familjebidrag, torde dock i de mest ömmande fallen ha inneburit en påtaglig förbättring.

I de nu aktuella båda ersättningsfallen föreligga vissa särskilda omständigheter som motivera ett klarläggande. Man kan översiktsvis skilja mellan följande tre huvudgrupper av skadeersättningsfall.

Till den *första* gruppen äro att hänföra sådana olycksfall, då ersättning i vanlig ordning utgår enligt olycksfallsförsäkringslagen eller militärsättningsförordningen och då någon ytterligare ersättning från statsverket icke påyrkas eller kommer i fråga. Till denna grupp äro flertalet olycksfall att hänföra.

Till den *andra* gruppen äro att räkna de olycksfall, där kronan exempelvis genom någon befattningshavares försumlighet, direkt eller indirekt, varit vållande till olyckan och därför eller av andra skäl är underkastad rättsligt grundat skadeståndsansvar. Holmqvist och Olsson ha tydligen ansett deras fall vara att hänföra till denna kategori. De domstolsutslag, som hittills föreligga och genom vilka diskussionen i frågan närmast uppkommit, ha tagit sikte endast

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)

på frågan om statsverkets juridiska ansvar för olycksfallen. Något sådant ansvar har enligt utslagen befunnits icke föreligga. Därför ha ersättningsyrkandena helt naturligt avslagits. En helt annan fråga är, om kronan bör av billighets-skäl utbetala särskild ersättning. I detta hänseende ha domstolsutslagen i och för sig ingen betydelse. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att erfarenheten visat, att enskildas rättsanspråk mot kronan i relativt stor utsträckning hänskjutas till domstol. Att kronans rätt bör tillvaratagas är uppenbart. I många fall bör dock detta kunna ske på ett enklare, mindre tidsödande och ur kronans synpunkt mer till-talande sätt än genom domstolsförfarande. För att skapa en möjlighet att ned-bringa antalet till domstol hänskjutna skadeståndsärenden har inom försvars-departementet nyligen utarbetats ett förslag av innebörd, att en nämnd av kva-lificerad sammansättning skall ställas till vederbörande förvaltningsmyndighets förfogande för konsultationer i ersättningsärenden. Denna fråga är för närva-rande under remissbehandling. Det vore av värde, om det på denna väg bleve möjligt att minska antalet rättegångar med kronan som part.

Till en *tredje* huvudgrupp av ersättningsfrågor äro slutligen att hänföra de fall, där en ytterligare ersättning — utöver de genom olycksfallsförsäkrings-lagen eller militärsättningsförordningen utgående — kan komma i fråga av billighetsskäl. Det är tydligt att allmänna bestämmelser om ersättning vid olycksfall måste göras enhetliga. De kunna icke taga hänsyn till de närmare omständigheterna vid olycksfallen. De måste tämligen schablonmässigt bygga på vissa grunder i fråga om invaliditetsgrad, mistade inkomster etc. Men vid sidan av dessa bestämmelser finnes möjlighet att hos riksdagen i ömmande fall utverka särskild ersättning, alltså med större belopp än de eljest utgående. **Mig** veterligt har någon framställning om sådan ersättning ännu ej gjorts i de före-liggande fallen. Och detta är ju naturligt, eftersom Holmqvist och Olsson ansett sig böra gå till domstol för att få ersättningsfrågan klarlagd. Emellertid ha nu, innan frågan slutligt prövats vid domstol — som nämnts torde de båda skadade ha för avsikt att hänskjuta frågan till högsta domstolen — i riksdagen väckts motioner om särskild ersättning i dessa fall. Jag vill framhålla, att riksförsäk-ringsanstalten i ett yttrande, som i dagarna avgivits på min anmodan och som kommer att överlämnas till bankoutskottet, på grundval av verkställd behovs-prövning förklarat anledning knappast föreligga att för närvarande medgiva särskild ersättning. För egen del anser jag mig icke böra uttala någon uppfattning härom, sedan riksdagen nu fått möjlighet att taga ställning i ärendet.

Innan jag slutar, vill jag framhålla, att det ur det allmännas och den enskildes synpunkt vore synnerligen önskvärt, om personer, som genom skada under mili-tärtjänstgöring blivit urständsatta att fortsätta på sitt yrkesområde, kunde genom kronans försorg omskolas så, att de kunna syssla med arbete som lämpar sig för dem med hänsyn till deras skada. Härför erfordras särskilda kurser och bestämmelser om ersättning under omskolningstiden. Vid arméns verk-städer har denna tanke redan i viss utsträckning omsatts i åtgärder. Där ha så-lunda anordnats kurser för beredskapsinvalider i syfte att giva dem special-utbildning med möjlighet till anställning inom försvarsväsendet men även för att öka deras möjligheter att få arbete inom den privata verkstadsindustrien. En utökning och fastare reglering av verksamheten är emellertid synnerligen önskvärd. På mitt föranstaltande har därför denna fråga förra året hänskjutits till kommittén för partiellt arbetsföra. Kommittén har nyligen avgivit ett förslag till provisoriska åtgärder, som tar sikte på önskvärdheten av att bereda bered-skapsinvalider sysselsättning icke blott inom försvaret, utan även inom statsför-valtningen i övrigt och i det fria näringslivet. Det är min förhoppning, att ett förslag i ämnet skall kunna inom kort underställas riksdagen. På denna väg

'Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
torde det bli va möjligt, hoppas jag, att bringa verksam hjälp åt många under beredskapen skadade.

Herr Ström: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för hans utförliga och ingående redogörelse för de frågor som höra samman med min interpellation. Mitt tack är så mycket uppriktigare som det såsom en röd tråd genom hans anförande alldeles uppenbart går en önskan om bättre förhållanden på detta område. Jag har även så mycket större skäl att vara herr statsrådet tacksam för att han verkligen har tagit denna sak så allvarligt, som jag, alltsedan interpellationen framställdes, varit nära nog överlupen av medborgare, som ha velat resonera om denna sak eller framfört andra klagomål eller som brevlades uttryckt sina bekymmer.

Innan jag går över till ett par exempel, som ytterligare illustrera vad det är som här föreligger, skall jag be att få understryka ett par saker i statsrådets yttrande. Vad först beträffar detta speciella fall, Trollhättetallet, ger statsrådet en fullt riktig och korrekt skildring av situationen. Sedan de båda beredskapsmännen »tånt stubinerna — var och en på sitt håll — och skulle kasta laddningarna, kommo civila åskådare i vägen. De vågade ej kasta, och laddningarna krevrade därför i deras händer. Att de inte tillräckligt snabbt kommo sig för med att kasta laddningarna åt annat håll är förklarligt. Deras omtanke om åskådarnas säkerhet är värt det största erkännande.»

Det är alltså uppenbart att här ha dessa båda beredskapsmän för att rädda en mängd civila människor från död och invaliditet tagit risken att låta sina händer gå förlorade. För detta få de också erkännande av statsrådet, och jag tror att alla normalt funtade människor måste ge dem det allra högsta erkännande härför. Det är ju ingenting mindre än en hjältegarning, som dessa båda beredskapsmän ha utfört. Men man frågar sig, hur det egentligen var möjligt att civila åskådare kunde komma så nära inpå en så farlig övning och om det inte fanns vakter utsatta. Om en försummelse härutinnan har skett, är detta inte en direkt eller indirekt orsak för kronan att ge de båda männen en helt annan ersättning än den de fingo? Den frågan ställer man sig otvivelaktigt. Herr statsrådet ger intet direkt svar på en sådan fråga, men av vad han säger på en annan punkt synes det framgå att även han själv är något förvånad.

Dessa båda män miste alltså högra handen, och dessutom fick den ene en öronskada, och så skulle de då ha ersättning av riks försäkringsanstalten. Nu vill jag inte anklaga riks försäkringsanstalten för vad som skedde, ty de, som skulle anklagas, äro regeringer och riksdagen, som inte ha tillskapat en bättre riks försäkringsanstalt och en bättre olycksfalls försäkring. Av riks försäkringsanstalten erhöilo de skadade livräntor, den ene med 1 690 kronor för år, beräknad efter 65 procents invaliditet, och den andre 1 210 kronor för år, beräknad efter 60 procents invaliditet. Det är precis vad som motsvarar ett fattigvårdsunderstöd i Stockholm — i det ena fallet ligger det till och med under fattigvårdsersättningen här i staden.

Jag tycker att det är bra illa att betala fosterlandets försvarare, som ha mistat sin möjlighet att försörja sig i de gamla yrkena och som ha lidit så svåra kroppsliga men, på ett sådant sätt att man ger dem fattigvårdsunderstöd — ty i praktiken är det ingenting annat som utgår. Deras rådighet att rädda tiotals eller tjugutals eller kanske hundratals människor borde sannerligen också ha uppskattats till någon viss del. Sannolikt har riks försäkringsanstalten ingen möjlighet att taga sådana hänsyn, men den vill ju inte ens förorda att riksdagen tar sådana hänsyn, fastän riksdagen har denna möjlighet. Andan inom riks försäkringsanstalten tycks vara något egendomlig, det måste man väl ändå erkänna.

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)

Statsrådet fortsätter: »Man frågar mig nu: ha de båda skadade av statsverket fått tillräckligt ekonomiskt vederlag eller ha de, såsom i interpellationen mycket starkt gjorts gällande, behandlats inhumant?» Ja, enligt mitt förmenande ha de behandlats i högsta grad inhumant. Och hela svenska folket är säkerligen ense med mig härom — jag skulle vilja se den som kan stiga upp och säga någonting annat.

Sedan ger emellertid herr statsrådet en mycket intressant skildring av hur det har gått till, när man försökt förbättra förhållandena för dem. Det är verkligen så utomordentligt läsvärt och intressant, att jag skulle vilja be kammarens ledamöter att riktigt grundligt studera denna del av statsrådets anförande. Ty den ger vid handen, hur vår byråkratism håller på att totalt lamslå varje möjlighet att få en rätsida på olyckliga förhållanden och hur vi inte kunna få några reformer till stånd.

Statsrådet förklarar, att innan han går in på denna fråga, vill han något beröra de allmänna bestämmelser, som gälla beträffande ersättning vid olycksfall, främst då olycksfallsförsäkringslagen och militärsättningsförordningen. Där har den ena inte kunnat förbättras, ty då måste man röra vid den andra, och har man velat förbättra den andra, har man inte kunnat göra detta, ty då måste man röra vid sjukersättningsfrågorna, och de äro inte heller utredda. Alltså föreligger här en enda härva av outredda reformer, där man inte ens kan göra en delreform utan att riva upp alla de andra frågorna.

Herr statsrådet berättar sedan om att det i alla fall har kunnat genomföras vissa förbättringar vid 1941 och 1943 års riksdagar. Ja, vi måste naturligtvis anklaga oss själva, som ha låtit något sådant passera, att resultaten även med dessa förbättringar bli så ynkliga och så under all kritik oförsvarliga. Av statsrådets redogörelse får man veta, att riksförsäkringsanstaltens förslag innefattade visserligen i och för sig förmånligare ersättningsgrunder än de före 1943 års beslut gällande, men vid närmare granskning av förslaget befanns det, att dess genomförande i själva verket i en del fall skulle medföra *sämre* ersättning på grund av att dyrtidstilläggen skulle bortfalla!

Jag vet inte, hur vi skola kunna anklaga några andra än oss själva i detta fall. Det måste vara något fel med riksdagen. Vi ha tydligen inte möjlighet att genomtränga alla de förslag, som framläggas i propositionerna. Utskotten äro tydligen oförmögna därtill; de bara godtaga vad Kungl. Maj:t framlägger. Och Kungl. Maj:t framlägger vad ämbetsmännen framlägga. Så går det till! Det var i detta fall en maskerad försämring, som framlades. Det är verkligen dyrbart!

Emellertid förklarar statsrådet att förslaget på andra områden innefattade så stora höjningar av ersättningarna, som då kunde förordas utan att någon orättvisa vederfors dem, som få ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. Därför att det utgår så dåliga ersättningar för Sveriges arbetare, som drabbas av olycksfall, skall man alltså inte kunna ge fosterlandets försvarare någonting bättre, ty då skulle de kunna få någon smula mer än vad Sveriges arbetare få genom den nu gällande dåliga olycksfallsförsäkringslagen. Det är väl ändå orimligt att stanna vid denna förordning, när man kan gå vidare och lösrycka militärsättningsförordningen och förbättra förmånerna för dem, som ha blivit invalider eller som stupat och lämnat oförsörjda efter sig på grund av försvaret av vårt land. Man borde väl ha tagit upp den sidan av saken och inte bara låtit den ligga därför att man inte samtidigt kan taga upp olycksfallsförsäkringslagen, emedan den ligger hos den åtta år gamla socialvårdskommittén, från vilken vi aldrig veta när det kan komma något förslag. Detta är, tycker jag, formalismens triumf.

Beträffande det föreliggande fallet, säger statsrådet, har Holmqvist såsom

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)

redan nämnts fått ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen och Olsson enligt militärsättningsförordningen i dess tidigare lydelse. Vad som sedan följer är dyrbart: »Hade militärsättningsförordningen i nu gällande lydelse varit tillämplig på dem, skulle Olssons ersättning ha ökats, dock icke med mer än omkring 135 kronor för år, medan Holmqvist icke skulle ha erhållit några förbättrade förmåner.» Det ger ju i blyxtbelysning en relief åt denna reform, dess omfattning och innebörd. Familjebidrag har Olsson icke kunnat tillerkännas, då han har anställning — enligt vad som blivit upplyst har han anställning som tillförordnad portvakt med reducerad lön — och behov av familjebidrag av den anledningen icke prövats föreligga enligt de grunder, som tillämpas vid sådan behovsprövning!

Av samma skäl har ej heller Holmqvist kunnat erhålla familjebidrag — han går nämligen omkring som dörrknackare — och det har ansetts vara skäl nog för att inte han skall få mer än den usla ersättning, som blivit tillerkänd honom. Hur länge denna möjlighet att gå och sälja utanför dörrarna föreligger, vet inte jag, men det är väl ingenting att bygga på.

Jag måste säga, att det är med glädje, som man finner statsrådet i sitt svar yttra: »För egen del vill jag framhålla, att de ersättningar som utgå till följd av skada vid olycksfall under militärtjänstgöring även efter de senaste förbättringarna ofta icke äro tillräckliga, allmänt sett.»

När vi nu fått detta klara och tydliga besked från regeringsbänken, hoppas vi verkligen, att regeringen frigör sig från detta oerhört tillkrånglade utredningskomplex och lägger fram ett nytt förslag med goda ersättningsvillkor både för dem, som bli invalider vid värnandet av vårt lands neutralitet, och för änkor och efterlevande till dem, som förlora livet under fullgörande av militärtjänstgöring.

»Det är givet», säger statsrådet vidare, »att mer verksamma åtgärder kunna vidtagas först om man kan se bort från detta samband och radikalt förbättra ersättningsförmånerna för de vid beredskapstjänst skadade utan att avbida resultatet av de tidskrävande övervägandena på den allmänna olycksfallsförsäkringslagstiftningens område.»

Ja, det är verkligen så sant som det är sagt, och jag tycker, att vi av alla krafter böra stödja statsrådets och regeringens ansträngningar att lösrycka åtminstone denna fråga från den gamla byråkratiska härvan och få en ordentlig reform genomförd på detta område.

Sedan vill jag dröja något vid hur kronans rätt bör tillvaratagas. Även i detta avseende tycker jag, att fullkomligt orimliga förhållanden för närvarande äro rådande. Kronan processar överallt till höga kostnader om småsummor i stället för att avstå från sådana processer. Det vore därför bara bra, om man nu snabbt kunde taga ställning till det förslag, som statsrådet framlägger angående inrättandet av en nämnd. Allt kommer emellertid att bero på hur denna nämnd blir sammansatt. Kommer den att bestå av enbart arbetsgivare, så är det bättre att inte ha någon nämnd överhuvud taget.

Statsrådet kommer slutligen till frågan om en tillämpning av billighetsskäl, och det är ett utmärkt uppslag. I det svenska rättsmedvetandet ingår sedan länge, ja sedan uråldriga tider, att man bör se med billighet på saker och ting och inte gå emot det allmänna rättsmedvetandet. Vi ha blivit ett så formalistiskt folk — inte folket i sig självt, men ämbetsmännen — och så byråkratiska, att ett svalg håller på att uppstå mellan det allmänna rättsmedvetandet och juristerna i förvaltningen. Det är synnerligen farligt, när en sådan klyfta uppstår mellan folket och ämbetsmännen.

Vi hörde för kort tid sedan, hurusom finansministern i ett offentligt föredrag nämnde, att vårt samhälle för närvarande är något mittemellan ett pri-

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
vatkapitalistiskt samhälle och ett ämbetsmannaförvaltningssamhälle. Ämbetsmännen ha nittio procent av allt inflytande här i landet, och under sådana omständigheter är det klart, att vi inte kunna godtaga, att ämbetsmännen förfara formalistiskt eller rent byråkratiskt. De måste se vidsynt, de måste se med billighet och mänsklighet på förhållandena. Det är detta, som är det viktiga, ty innan vi komma dithän, tror jag inte, att vi kunna få någon rätsida heller på de angelägenheter det nu gäller.

Ja, nu är frågan, hur man skall förfara i detta fall. Herr statsrådet pekar på de motioner, som väckts i denna fråga här i riksdagen. Man vill hoppas att riksdagen och bankoutskottet icke följa formalistiska och byråkratiska linjer, utan se till rättsmedvetandet och billigheten och ställa till rätta vad som brustit, genom att ge dessa män — vilka äro värda det högsta erkännande, då de räddat många människors liv och själva förlorat sina händer på kuppen — en sådan ersättning, att svenska folket känner sig tillfreds med vad som vederfarits dem.

Sedan är det också ett annat utmärkt uppslag, som herr statsrådet pekar på, nämligen detta angående omskolning av beredskapsinvalider. Det är ett mycket bra förslag, och jag vill hoppas, att riksdagen kommer att bevilja alla de medel, som äro behövliga för att statsrådet och regeringen skola kunna genomföra denna reform inom skilda yrkesområden. Man bör naturligtvis tillse, att någon slentrian icke uppstår, så att invaliderna komma att känna sig, som om de tillhörde något slags »de refuserades salong» med lägre löner och sämre befordringsmöjligheter än de eljest skulle ha haft. På detta område får man — och det är jag övertygad om att statsrådet också kommer att göra — gå fram med den största omtänksamhet.

Jag skall nu sammanfatta mina synpunkter i denna sak. Först vill jag då säga, att även kronan i sina processer bör uppträda mänskligt, och jag skall i detta sammanhang be att få citera en tidningsartikel, som jag fick i ett brev från en framstående svensk ämbetsman strax efter det jag framställt min interpellation. Tidningsartikeln, som denne ämbetsman skickade mig, innehöll en skildring av en händelse uppe i Norrland, som han ansåg vara kronan ovärdig — och jag måste för egen del säga, att det är förvånansvärt, att något sådant som detta kan inträffa i vår tid, i en tid, när arbetarna ha majoritet i riksdagen och kunna eller åtminstone böra se till, att de ha bestämmanderätten här i landet så långt deras krafter förmå.

Tidningsurklippet har följande lydelse: »Den 7 november 1942 var en till beredskapstjänst inkallad person kommenderad att i sällskap med några andra militärer nedtaga en flaggstång på Vännäs läger. Under arbetet föll stängen ned och träffade beredskapsmannen så svårt att han senare avled av skadorna. Ånkan hade tidigare instämt den sergeant som var arbetsledare med yrkande om ansvar och skadestånd. Vid krigsrätten där detta mål handlagts hade också sergeanten dömts att erlagga skadestånd, men då käranden icke kunnat utfå något av honom hade hon nu instämt Kungl. Maj:t och kronan med yrkande att utfå ersättningen.

Kronan inställde sig genom landsfiskal» — jag går förbi namnet — »vilken nekade att ingå i svaromål vid Umeå domsagas häradsrätt, utan gjorde gällande att alla mål som rörde ersättning från kronan skulle instämmas till Stockholms rådhusrätt. Därjämte yrkade landsfiskalen för kronans räkning ersättning för inställelse med 30 kr. samt ersättning för upprättande av skrifter m. m. med 50 kr.

Kärandens ombud menade att det vore en praktisk åtgärd för käranden att få målet handlagt vid denna domsaga, ett förhållande som även borde tagas i beaktande. Beträffande ersättningen för inställelsen m. m. bestred kärandeom-

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
budet detta på det bestämdaste. Det är så man kan få kväljningar i bröstet, sade ombudet, när kronan kommer och begär ersättning för inställelse av en änka, som förlorat sin man på detta tragiska sätt i kronans tjänst. Häradsrätten förklarade sig icke kunna upptaga målet till handläggning, och kronans ersättningsyrkande bifölls med 5 kr.» Jag tycker, att detta ger en blyxtbelysning av det folkhem, vi ha i vårt land. Det folkhemmet är inte mycket värt, om det går till på det sätt, som framgår av denna skildring, vilken har sänts mig av en upprörd, betydande ämbetsman för att beaktas i detta sammanhang. Skulle det vara omöjligt att utsända en påminnelse till rikets ämbetsmän att förfara mänskligt och inte bara fastna i gamla förlegade, formalistiska och byråkratiska vanor? Kronan bör vara positivt, ej negativt verksam, den tanken tycker jag präglar herr statsrådets anförande. Därför skiljer sig detta så oerhört till det bättre från det exempel jag nyss anför.

Jag skall emellertid nu be att få andraga en annan av de många skrivelser, jag har fått rörande denna sak. Den kommer från Lunds fackliga centralorganisation, alltså en av vårt lands större fackliga organisationer. Organisationen skriver först ett brev och hoppas, att ansträngningarna att få en bättre tingens ordning till stånd skola lyckas. Man påpekar, hur efterbliven vår lagstiftning är på detta område, och förklarar, att man vill ge ett exempel. »Mannen det här gäller heter Erik Gunnar Jansson, Sjöbo, Grimstofta 8, och är 27 år gammal samt ogift. Vi bifogar en avskrift av Riksförsäkringsanstaltens skrivelse, vari meddelande om och till vilket belopp ersättning åt vederbörande kommer att utgå.» Dessutom har denna fackorganisation gjort ett särskilt uttalande, som jag skall be att få ta till protokollet, därför att det visar, hur sunt Sveriges arbetare reagera mot det olidliga tillstånd, som råder på detta område i vårt land: »Styrelsen för Lunds Fackliga centralorganisation har med intresse tagit del av de initiativ, som tagits för att söka åstadkomma en människovärdig tillvaro för dem som under militärtjänstgöring drabbats av olycksfall och som följt därav invaliditet. Många av våra beredskapsinvalider nödgas föra en tillvaro, som måste betecknas som ovärdig det svenska samhället. Genom en av våra styrelseledamöter, som i sin dagliga gärning kommer i kontakt med beredskapspatienter från vår landsända, har upplysningar om en beredskapsman, vilken förolyckats under en bilkörning, inhämtats. Avsikten härmed är att belysa, hur efterbliven vår nuvarande lagstiftning i detta hänseende ter sig. Personen det här gäller är en ung man på 27 år, som genom olyckshändelsen blivit förlamad i båda benen och försvagad i ryggen. Endast med tillhjälp av stödjande bandage och kryckkäppar kan han hålla sig upprätt och gå kortare sträckor. Oförmögen att taga vård om sig själv eller att bidra till sin försörjning är, med nu utgående invaliditetsersättning, vederbörande hänvisad till anhörigas eller allmänhetens omsorger. I ersättning erhålles 137:20 per månad, eller 4:57 per dag, här är då inräknat dyrtidstillägg beräknat efter 40 %. Olycksfallet inträffade den 28 april 1942 och först tre månader därefter fick beredskapsmannen uppbära ersättning med avdrag av 75 öre per dag för sjukhusvistelsen. Mot bakgrunden av de enorma kostnader som nedläggas på vår beredskap enbart i militärt avseende ter sig denna ersättning som något onaturligt och rättsvidrigt. Det är en skamfläck för vårt land att beredskapsinvaliderna förutom fysiska vådor även skola behöva dragas med ekonomiska bekymmer. Att den man vi här återoplat som exempel, tyvärr har samma olycksöde som drabbat många andra unga män, beklagar sin tillvaro och säger sig ha förlorat tron på det svenska samhällets förmåga att sörja för sina beredskapsinvalider är inte ägnat att förvåna. Vi förvänta att en samlad opinion skall kunna påverka statsmakterna till en bättre tingens ordning i här berörda angelägenhet och som vår egen bestämda uppfatt-

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
ning vill vi framhålla: ge militärberedskapens offer en fullständigt bekymmerfri och människovärdig tillvaro. Det har vi både råd och skyldighet till.»

Så skrev Lunds fackliga centralorganisation. Jag har valt att citera en facklig organisation från Skåne, eftersom herr statsrådet också är från Skåne och kanske känner till denna organisation och vet, att det är en organisation med ett visst anseende.

Jag skall nu också citera den skrivelse från riksförsäkringsanstalten, som är åberopad av organisationen. Den synes mig vara ett utomordentligt bevis för var vi ha hamnat och varthän vi ha kommit på grund av vår egen oförmåga att åstadkomma genomgripande reformer och att skapa rättvisa i dessa angelägenheter som i många andra. Skrivelsen är ställd till denne hundra procentige invalid från Sjöbo och lyder: »Jämte» — jämlikt skall det väl vara, men det står faktiskt jämte — »bestämmelserna i 1927 års militärsättningsförordning (S. F. 234/1927) har Riksförsäkringsanstalten såsom ersättning i anledning av skada tillerkänt Eder livränta att tillsvidare från och med den 8 oktober 1944 till och med den 7 juni 1945 utgå efter kronor 1 176: — för år räknat. Å livräntan utgår dyrtidstillägg med 40 procent enligt därom gällande särskilda bestämmelser.

Härvid har skadan ansetts medföra nedsättning av Eder arbetsförmåga med 100 procent och Eder arbetsförtjänst jämlikt 8 § av ovannämnda förordning fastställts till kronor 1 764: —. Vid bestämmandet av livräntans storlek har jämlikt förordningens föreskrifter två tredjedelar av sistnämnda belopp tagits i betraktande.

Ersättning för tiden från och med den 8 oktober till och med den 7 december 1944, kronor 274: 40, översändes medelst postgiro till Eder.

Därefter utgående ersättning kommer att medelst postgiro utbetalas till Eder den 8 i varje månad.

Vid anspråk på ytterligare ersättning torde anskaffas dels nytt läkarintyg, dels ock intyg angående Edra arbetsförhållanden» — han var ju hundra procentig invalid, varför detta är ganska märkligt! — »och inkomster. Sistnämnda intyg bör utfärdas av anstaltens ortsombud, Eder arbetsgivare eller två andra trovärdiga personer.» — Det är ganska märkvärdigt, att intyget skall utgivas av arbetsgivaren, när han är hundra procentig invalid. — »Läkarintyg bör utfärdas omkring den 1 juni 1945. Stockholm den 20 november 1944. På Riksförsäkringsanstaltens vägnar: Tage Goding.» Sedan kommer en anvisning om hur i händelse av missnöje skall förfaras.

Jag har, när jag har studerat alla dessa saker, kommit till den uppfattningen, att både vår olycksfallsförsäkringslag och vår militärsättningsförordning äro fullkomligt orimliga och omöjliga. De böra inte längre få vara sådana som de äro, och en ändring bör inte längre få anstå i väntan på sjukkassereformen och den allmänna socialvårdsreformen, ty om man skall vänta på det sättet, blir allt så intrasslat i vartannat, att det aldrig går att få någon reform till stånd. Man måste sålunda gå delreformernas väg och först genomföra en förbättrad ersättning till de beredskapsmän, som råka illa ut, sedan ta upp olycksfallsförsäkringslagen och därefter de andra frågorna.

Jag vill också i detta sammanhang, herr talman, beröra änkornas ställning. Jag har här uttalanden i en tidning därom av en hel del kända personer från olika delar av landet. Jag skall inte andraga allt detta, det skulle uppta kammarrens tid och protokoll alltför mycket. Det betonas emellertid här, att den högsta livränta, som kan ifrågakomma till en värnpliktigs änka, är 600 kr. med 40 % tillägg eller sammanlagt 840 kr., och till barn under 16 år 400 kr. jämte 40 % tillägg eller sammanlagt 560 kr. Lägsta beloppet är för änka 441 kr. jämte 40 % tillägg eller 617 kr., och för barn 294 kr. jämte 40 % till-

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
lägg eller 411 kr. Därjämte kunna i enlighet med olycksfallsförsäkringslagen utgå livräntor till föräldrar. Därtill kommer begravningshjälp med 400 kr.

Herr talman! Jag har nu uppehållit kammaren rätt länge, men det är därför att denna sak är så viktig, att vi måste försöka att snabbt åstadkomma en reform. Jag vill ta fasta på herr statsrådets uppslag här och hemställa till honom, om han inte ville redan vid detta års riksdag framlägga ett förslag till en reform av gällande bestämmelser om hjälp till skadade beredskapsmän och värnpliktiga och på det sättet komplettera de förslag han har framlagt om omskolning och om inrättande av en nämnd. Därigenom skulle åtskilligt vara vunnet.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det förekom i herr Ströms anförande vissa saker, som jag anser böra en smula läggas till rätta.

Han nämnde ett fall, där någon, om jag fattade det rätt, hade skadats i militärtjänst. För den olyckshändelsen var någon enskild person i statens tjänst ansvarig, och denne hade av domstol dömts till skadestånd. Han hade icke kunnat betala, och så hade änkan till den förolyckade stämt kronan till en domstol i orten, och sedan följde en beskrivning av hur dumt en landsfiskal hade förfarit. Det är mycket beklagligt, att människor kunna uppträda på ett sådant sätt, men det är också beklagligt, att personer, som kalla sig advokater eller sakförare och som ta sig an en sådan stackars människas sak, inte göra det som rätt är: gå till Kungl. Maj:t och begära det enda, som kan ske i detta fall, nämligen att Kungl. Maj:t av nåd övertar den enskildes skadeståndsskyldighet. Men sakförare tycka ju hellre om långa processer än ett kort förfarande. Emellertid har Kungl. Maj:t i alla fall, som ha kommit under Kungl. Maj:ts prövning, där en enskild person dömts att utbetala livränta eller skadestånd åt någon som förolyckats i militärtjänst och där den enskilda personen icke kan gälda detta skadestånd, beslutat, att staten skall övertaga betalningsansvaret.

Vidare vill jag ta bort en samvetsbörda från herr Ström. Han hade tydligen fått den uppfattningen av interpellationssvaret, att riksförsäkringsanstaltens förslag av 1943 förelades riksdagen och att denna på det sättet på grund av bristande förmåga lockades att godta ett förslag, som innebar en förtäckt försämring. Den samvetsnöden behöver inte kvarstå, ty det förslaget blev aldrig förelagt riksdagen. Det framlades i stället ett annat förslag för riksdagen, vilket i sakligt avseende gav bättre ersättningar men som var så beskaffat, att en del av dessa ersättningar går ut efter behovsprövning i form av familjebidrag.

I det sammanhanget skulle jag vilja påpeka, att de siffror, som herr Ström läste upp beträffande livräntor till änkor och efterlevande, inte ge något verkligt intryck av den hjälp, som dessa få, ty till dessa livräntor skola läggas de familjebidrag, som alltid utbetalas till sådana änkor och efterlevande barn, som inte ha egen inkomst vid sidan av livräntan. Följaktligen är det i verkligheten bättre ställt än vad dessa siffror ge vid handen.

Herr Ström sade också, att man inte vet, hur länge Holmqvists försäljningsverksamhet pågår. Jag vill till det bara anföra, att om den tar slut, har han ju full möjlighet att få sin sak prövad på nytt, och då bedöms, huruvida på grund av behov familjebidrag i någon form skall tillerkännas honom.

Vad jag nu sist sagt leder mig också fram till den repliken, att herr Ströms jämförelse mellan fattigvårdsunderstöden i Stockholm och de utgående ersättningarna inte är hållbar. De livräntor, som Holmqvist och Olsson ha fått, avse ju icke att täcka *hela* försörjningsbehovet. Om för dessa personer uppstår ett helt försörjningsbehov, så att säga, kan ju dels livräntan omprövas, dels prövas,

Ang. samhällets skyldigheter mot skadade värnpliktiga m. m. (Forts.)
om familjebidrag kan beviljas. Följaktligen tror jag, att hur dåliga våra ersättningar äro, så äro de dock bättre än fattigvårdsunderstöd.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 58, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 59, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 60, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet;

nr 61, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 65, med förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente);

nr 94, angående anslag till veterinärinrättningen i Skara;

nr 95, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § rekvisitionslagen den 30 juni 1942 (nr 583), m. m.;

nr 96, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 101, angående årligt understöd åt vissa förutvarande arbetare m. fl. å Hamre och Såtenäs egendomar;

nr 104, angående ytterligare anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1944/45;

nr 105, angående ytterligare anslag för undersökningar rörande vissa vattenregleringsföretag; och

nr 106, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **Pehrsson-Bramstorp**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Näslunds interpellation om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar, och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Näslund till chefen för folkhushållningsdepartementet riktat frågan, huruvida han hade uppmärksammat vissa närmare angivna förhållanden med avseende på den ringa kraftfodertilldelningen åt hästar, som användas för skogskörslor, samt i dylikt fall huruvida avsikten vore att vidtaga några åtgärder för omprövning av spörsmålet om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar.

*Om ökad
kraftfoder-
tilldelning åt
skogshästar.*

Efter överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet kommer jag att besvara denna interpellation.

Den nuvarande tilldelningen av fodersäd till hästar måste ses mot bakgrund av fodersädsituationen. 1944 års skörd var en av de svagaste, som förekommit under krisen, och i vad gäller havreskörden den absolut minsta. Den understeg 1943 års skörd med cirka 170 000 ton. Planerandet av fodersädsregleringen för innevarande regleringsår mötte därför svårigheter, i synnerhet som anledning fanns att räkna med att djurantalet i förhållande till föregående år skulle komma att öka. På grund härav måste vid planeringen en nedskärning verkställas såväl av de normer, efter vilka de leveranspliktiga jordbrukarna skulle äga behålla fodersäd för sina djur (de s. k. avstående normerna), som av

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)

de normer, efter vilka kristidsnämnderna hade att bevilja tilldelning till jordbrukare, för vilka den egna fodersäden ej räckte till (de s. k. tilldelningsnormerna). I stället skulle motsvarande kvantiteter kli och melass insättas. Enligt till kommissionen senare ingivna rapporter från spannmålsombuden finnes emellertid anledning antaga, att tröskningsresultaten komma att visa lägre hektarskörd än skördeuppskattningen tidigare givit anledning förmoda. Det är därför möjligt, att den definitiva leveranskvantiteten kommer att understiga den myckenhet, varå besked är utfärdat. Trots att avståendekvantiteten realiter icke är större än ungefär $\frac{2}{3}$ av motsvarande myckenhet i fjol, har från odlarhåll gjorts gällande, att det i år ålagda avståendet känns väsentligt hårdare för leverantörerna än som tidigare varit fallet. På grund härav räknar kommissionen med att för fodersädsregleringen måste disponeras större kvantiteter kli och mältad brödsäd än vad som från början avsågs och att vissa svårigheter kunna uppstå att balansera fodersädsregleringen under innevarande regleringsår.

Interpellanten anger dagsransonen av fodersäd under nu löpande tilldelningsperiod till 1,6 kg för hästar i hemorten och till 2,3 kg för hästar som nattetid hållas i skogsstall. Dessa siffror ha erhållits genom att uppdelas maximikvantiteten för hela innevarande period på hela antalet dagar under perioden. Detta sätt att räkna kan emellertid ej anses såsom fullt riktigt. Det bör nämligen beaktas, att den maximikvantitet, som kan erhållas under perioden, har fastställts med utgångspunkt från att en häst icke under periodens alla dagar användes i arbete av respektive art. Dels frångå nämligen söndagar och helgdagar och dels torde väl även arbetet under vissa söckendagar vara av lindrigare art eller måhända alldeles ligga nere. Det torde därför kunna räknas med, att en häst under full arbetsdag kan i varje fall i det allra närmaste utfodras med de av livsmedelskommissionen fastställda dagskvantiteterna eller för hästar i hemorten 1,8 kilogram fodersäd och 2,0 kilogram betfor samt för hästar, som nattetid hållas i skogsstall, 2,5 kilogram fodersäd och 2,5 kilogram betfor.

Beträffande betfor, som i viss utsträckning får ersätta fodersäden, må följande upplysningar lämnas. Betfor framställs vid Svenska sockerfabriks aktiebolaget och utgör torkad betmassa med tillsats av melass och betprotein.

Att betfor i mängder av upp till omkring 2,5 kilogram per häst och dag kan per kilogram ur fodervärdessynpunkt jämföras med 1 kilogram foderhavre torde vara fullt klarlagt genom lantbrukshögskolans undersökningar. Då betfor först kom i marknaden för ett par år sedan räknade man med något lägre värde på densamma. Mängden melass i nu saluförd betfor är emellertid betydligt högre än i den först framställda produkten och uppgår till omkring 35 procent av torrsubstansen. Härigenom stiger foderenhetsvärdet. Genom den höga melasstillsatsen får betfor även ett särskilt dietiskt värde. Ett tillskott av melass är nämligen särdeles värdefullt för hästar, som utfodras med stora mängder hö och vilka icke ha tillfälle att erhålla foderrotfrukter eller annat saftfoder. Emellertid visar en av livsmedelskommissionen företagen undersökning rörande omsättningen av betfor i Norrland under tiden oktober—december 1944, att användningen av detta fodermedel är mycket ringa. Av hela fodertilldelningen i Norrland utgöres ungefär hälften av betfor. Den försålda kvantiteten betfor utgör endast ungefär $\frac{1}{5}$ av den under motsvarande tid försålda myckenheten fodersäd. Då sålunda betfor i stor utsträckning undandras hästarna vid utfodringen och foderransonen sålunda i många fall av jordbrukarna själva begränsas till endast havre är det naturligt, att densamma måste betraktas såsom mycket knapp.

Det har gjorts gällande att betfor under vissa förhållanden är mindre lämplig som fodermedel vintertid. Betfor måste nämligen före utfodringen stöpas i vatten och kan således icke användas utomhus vid kyla. Hinder synes emeller-

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)

tid i varje fall icke möta att utfodra betfor under de tider på dygnet, då hästarna äro uppstallade.

Av försäljningssiffror samt av övriga inkomna underrättelser kan man sluta, att skogskörarna icke utnyttja de möjligheter till förbättring av fodersituationen, som tillgången på fodercellulosa bjuder. Det är alldeles klart, att fodercellulosa åt tyngre arbetshästar kan användas i dagsmängder av upp till 4 kilogram per djur och att dess allmänna fodervärde (nettoenergivärde) ganska litet understiger den vanliga foderhavrens, särskilt om därjämte hö ingår i foderstaten, varigenom bristen på äggvita i fodercellulosan kompenseras. Antalet foderenheter per 100 kilogram havre uppgår till omkring 85, under det att motsvarande tal för fodercellulosa ligger vid omkring 80. Betydelsefullt är även det tillskott av oljekraftfoder, uppgående till 12 kilogram per 100 kilogram fodercellulosa, som jordbrukare kan erhålla vid cellulosaköp. Det kan nämnas, att armén under hela krisen med gott resultat använt fodercellulosa såsom ersättning för fodersäd i givor upp till 3,5 kilogram per dag även åt hästar vid tunga förband.

I interpellationen har anförts, att en skogshäst under normala förhållanden konsumerar minst 10 kilogram krossad havre per dag. Under nu rådande förhållanden kan man visserligen på grundval av den medgivna tilldelningen och med tillhjälp av fodercellulosa och tillskottsfoder för dylik knappast åstadkomma en kraftfodergiva per dag, som i fodervärde motsvarar 10 kilogram havre. Differensen torde emellertid icke behöva bli oroväckande stor. Utnyttjas fullt den tilldelning, som kan erhållas för en häst i särskilt tungt skogsarbete på längre avstånd från hemorten eller alltså 2,5 kilogram fodersäd och 2,5 kilogram betfor för varje dag hästen går i dylikt arbete, tillföres med dessa fodermedel omkring 4,2 foderenheter per dag. Utfodras dessutom 4 kilogram fodercellulosa, tillföres hästen ytterligare 3,2 foderenheter. Då det för de 4 kilogrammen fodercellulosa såsom tillskottsfoder erhållna oljekraftfodret motsvarar 0,5 foderenheter, erhålles följaktligen ett sammanlagt foderenhetstal på 7,9 per dag. 10 kilogram havre innehåller ungefär 8,5 foderenheter. Bristen torde man kunna fylla med ökad utfodring med hö, helst som tillgången i år på detta fodermedel är förhållandevis god. Uttages beviljad tilldelning av fodersäd i form av blandsäd eller korn uppnås även ett ökat foderenhetstillskott.

Interpellanten har räknat med, att en jordbrukare, som har häst i skogsarbete och som även har kor, skall använda en del av den för korna erhållna tilldelningen som hästfoder. Han anför sålunda, att tilldelningen av fodersäd per ko för tredje ransoneringsperioden 1944 varit 25 kilogram per ko. Någon motsvarande tilldelning under 1945 omnämnes däremot icke. Härutinnan må till en början anföras, att tilldelningen under tredje ransoneringsperioden 1944 inom de fyra nordligaste länen uppgick till 25 kilogram fodersäd jämte 25 kilogram betfor per ko samt att motsvarande tilldelning under 1945 uppgår till 15 kilogram kli och 30 kilogram betfor. Det förhåller sig emellertid så, att kli lika väl som fodersäd kan överföras till hästfoder. I fråga om tilldelningen för kor må för övrigt i detta sammanhang framhållas, att tilldelningen av oljekraftfoder inom de fyra nordligaste länen är betydligt rikligare i år än under något av de föregående åren under krisen. Den uppgick under regleringsåret 1941/42 till sammanlagt 345 ton, under 1942/43 till 1 550 ton, under 1943/44 till 1 027 ton samt under innevarande år till icke mindre än 3 100 ton. Tilldelningen av kli för mjölkproduktionen uppgick inom samma län under regleringsåret 1941/42 till 2 300 ton, under 1942/43 till 1 650 ton, under 1943/44 till 7 350 ton samt under innevarande år till 6 260 ton. Beträffande melass kan anföras, att i dessa län ingen allmän tilldelning utgick under reglerings-

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)
året 1941/42. Under året 1942/43 utgick tilldelningen med 20 kilogram per ko och under 1943/44 med 25 kilogram per ko. Under nu innevarande regleringsår kan erhållas en tilldelning av 15 kilogram per ko, vilken sålunda är något lägre än den som utgått under de nästföregående regleringsåren.

Slutligen vill jag nämna, att framställningen om ökning av fodersådstilldelningar åt skogshästar i Norrland gjorts till livsmedelskommissionen såväl från kristidsstyrelserna i Luleå och Umeå som från domänverket, organisationer och privata företag. Härvid har framhållits de svårigheter, som i år förekomma till följd av ogynnsamma nederbördsförhållanden. Med hänsyn till den svaga fodersådstillgången har kommissionen icke sett någon möjlighet att medgiva en generell ökning av tilldelningskvantiteten. På grund av vad som framförts i fråga om betfors mindre lämplighet som fodermedel vid utfodring vid låg temperatur och det förhållandet att drivningsarbetet i Norrland, i följd av osedvanligt stor nederbörd å otjälad mark, i år försvårats, har emellertid kommissionen den 19 januari i år beslutat att lämna kristidsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Västerorrlands och Jämtlands län direktiv rörande utbyte i viss utsträckning av betforstilldelningen mot fodersäd. Inom de kristidsnämndsområden där drivningen av nyss anförda skäl försvårats, erhålla sålunda de förbrukare av fodersäd, som så önska, rätt att hos nämnden utbyta inköpsbevis för betfor mot dylika för fodersäd, varvid 2,5 kilogram betfor skall motsvara 1,5 kilogram fodersäd.

Anledningen till att vid detta byte en kvantitet om 100 kilogram betfor kommit att motsvara endast 60 kilogram fodersäd har huvudsakligen sin grund däruti, att kommissionen på grund av den mycket knappa tillgången på fodersäd och den jämförelsevis måttliga efterfrågan och tämligen goda tillgången på betfor velat uppnå att dylikt byte i regel icke genomföres eller, då så är fallet, att bytena få så liten omfattning som möjligt. Det torde nämligen kunna anses uppenbart, att motviljan mot användningen av betfor icke grundar sig på egen prövning av fodermedlet i fråga eller i varje fall icke på den erfarenhet som uppnåtts, därest detta användes under de betingelser som rekommenderas. Den sammanlagda tilldelningen av fodersäd för hästar i särskilt tungt arbete på längre avstånd från hemorten blir efter ett sådant utbyte, för vilket jag nyss redogjort, 4 kilogram per dag, det vill säga lika mycket som vintrarna 1941/42 och 1942/43.

Ehuru jag är medveten om att de fodernormer för hästar, som nu tillämpas i hela landet äro knappa därest inte komplettering med cellulosa sker särskilt med hänsyn till de extra påfrestningar som skogshästarna utsättas för under nuvarande svåra väderleksförhållanden och att det därför vore önskvärt att kunna öka ransonerna, kan jag på grund av vad jag här meddelat om fodersådstituationen tyvärr icke nu ställa i utsikt någon ökning av kraftfodertilldelningen. Jag vill emellertid framhålla, att av den redogörelse, som jag nyss lämnat, får anses framgå, att man ej kan påstå att fodersituationen i Norrland i år är sämre än i fjol. Den bättre tillgången på hö — det fodermedel som i Norrland spelar betydligt större roll än i andra landsdelar — ställer i själva verket foderfrågan i Norrland i gynnsammare läge än i fjol.

Herr Näslund: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det utförliga svar, han har lämnat, och jag tror att jag skall kunna i motsats till den föregående ärade interpellanten fatta mig mycket kort.

I svaret sysselsätter sig statsrådet mest med frågan om fodertillgången i allmänhet. Jag ber dock att få säga, att min interpellation icke berörde frågan i allmänhet, och jag har icke heller däri gjort något påstående, som kan tydas på

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)

det sättet. Min interpellation avsåg allenast kraftfodertilldelningen för hästar, som användas till skogskörslor, och då förnämligast i övre Norrlands inland, där jag känner förhållandena.

Jag finner av det utförliga svaret, att fodersädstillgången i landet tyvärr är så ringa, att statsrådet för närvarande inte anser sig kunna ställa i utsikt ökad tilldelning. Det är ju ett sakförhållande, som ingen kan göra någonting åt. Är det på det sättet, få vi naturligtvis släpa oss fram så gott det går med den tilldelning vi ha. När jag framställde min interpellation, hade jag en stark känsla av att man nog skulle kunna göra jämkningar i ena eller andra avseendet, och jag finner av interpellationssvaret, att jag därvid har befunnit mig i mycket gott och auktoritativt sällskap, eftersom såväl kristidsstyrelserna i Luleå och Umeå som domänverket och enskilda företagare och organisationer gjort en framställning i saken till livsmedelskommissionen, vilken vid tiden för interpellationens framställande var för mig okänt. Nu har livsmedelskommissionen vidtagit ändringar, som för skogskörarna innebära en icke oväsentlig förbättring. Jag vill begagna tillfället att säga, att den förbättringen mottagits med mycket stor tacksamhet.

Jag vill tillbakavisa den tankegång som framskymtar i interpellationssvaret, att norrlänningarna i allmänhet skulle vara obenägna att utfodra hästarna med fodercellulosa o. s. v. Så är alls icke förhållandet, utan vi ha använt stora mängder fodercellulosa i all synnerhet under de år, då stråfodertillgången varit ringa. Men vi ha ett stort behov av ett äggviterikare foder till hästar, som användas för skogskörslor. Jag understryker, att sådana hästar i det område, varom jag nu närmast talar, utsättas för en så intensiv pressning, att det inte går att föreställa sig det, om man inte på ort och ställe studerat förhållandena eller själv sysslat med skogskörningar. På grund av mer än tjugufemårig erfarenhet av sådana skogskörslor vet jag vad jag talar om. Men de ändringar, som livsmedelskommissionen vidtagit, ha som sagt i någon mån förbättrat situationen, och då därtill kommer, att kraftfodertillgången i landet är så ringa som statsrådet har upplyst om, ha vi ju bara att inrätta oss därefter. Men jag skulle vilja hemställa, att därest det yppas några möjligheter till ytterligare kraftfodertilldelning för de hästar, varom här talas, ökad tilldelning också kommer till stånd. Jag förstår mycket väl, att det är svårigheter för dem som skola avstå från fodersäden — det är inte tu tal om den saken. Men kraftfodertilldelningen är intimt förknippad med möjligheterna för skogskörarna att åstadkomma största möjliga prestationer. Detta gäller inte bara i fråga om själva avverkningsvolymen, utan jämväl rent privatekonomiskt. Det är nämligen på det sättet, att skogskörslorna i regel utföras på ackord, och de flesta skogskörarna ha en eller annan lejd karl till lastkarl. Om hästen inte får tillräckligt med foder, som gör det möjligt att begagna hästen till det yttersta, blir ju arbetsresultatet så mycket lägre med ty åtföljande förluster för köraren, som har att under alla omständigheter betala den lejda arbetskraften.

Det är en del detaljer i interpellationssvaret, som det vore intressant att diskutera, men jag skall inte göra det med hänsyn till den långt framskridna tiden och mitt givna löfte att fatta mig kort. Jag vill dock påpeka, att jag inte tycker att den anmärkning, som har gjorts mot mitt sätt att beräkna dagsransonen, äger något större värde. Varje erfaren skogskörare vet, att han inte har att räkna med några stilleståndsdagar för hästen under avverkningsperioden, utan det är en intensiv körning från måndag till lördagskvällen, och då får han med hästen göra sin resa till hembygden för att hämta proviant, och sedan återvänder han till kojan på söndagseftermiddagen. Man kan sålunda icke räkna ens med lediga helgdagar. Men jag förstår, att statsrådet här icke äger den kännedom om förhållandena, som vore nödvändig, och jag skall därför bara konstatera, att

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)

det är nödvändigt att äga mycket noggrann kännedom om detaljerna, innan man faller kritiska omdömen.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag kan inte fälla något annat omdöme om användningen av betfor och fodercellulosa än med ledning av försäljningsstatistiken, och enligt till livsmedelskommissionen inkomna uppgifter utgör den försälda kvantiteten betfor inte mer än en femtedel av den försälda myckenheten fodersäd. Jag ansåg att det var angeläget att upplysa om detta, och jag tycker att man bör sprida kännedom därom bland hästägarna. Jag vill tillägga, att sedan interpellationssvaret skrevs, har jag fått veta, att betfor även användes i torrt tillstånd utan att man behöver blöta det, och följaktligen kan man använda det även ute i kylig väderlek. Vi måste naturligtvis, då den samlade tillgången på foderspannmål inte är större än den är, försöka att använda de sammansättningar av fodermedel som överhuvud taget kunna uppbibras. Jag kan nämna från min egen erfarenhet såsom jordbrukare, att var och en av mina hästar dagligen förtär fyra kilogram cellulosa. Vid inköp av cellulosa får man, såsom jag nämnde i mitt svar, ett tillskott av äggviterikt foder. Cellulosa kan man endast använda, om man tillför hästen äggvita genom hö, och då hö finns i Norrland, kan man ersätta den äggvitebrist, som uppstår vid utfodring med cellulosa, med en giva av hö. Även om det inte är mer än fyra procent äggvita i hö, blir det därigenom en god tillsats av äggvita, om man använder fem, sex kilogram eller en ännu större kvantitet hö per dag.

Herr Näslund erhöU nu ordet för kort genmüle och anförde: Herr talman! Jag vill bara säga att när herr statsrådet talar om att man kan fylla ut äggvitebristen genom utfodring med hö, kanske det resonemanget är tillämpligt när det gäller Skåne. Men med vårt klöverfattiga hö i Norrland ha vi inte den tillgång till äggvita i höet, som man måhända i allmänhet tror — det gäller särskilt de senaste åren, då klövervallarna ha gått ut i mycket stor utsträckning.

Herr Lindström: Herr talman! Det är måhända övverraskande att jag tar till orda i denna debatt, men jag gör det därför att jag alldeles nyligen några dagar har haft tillfälle att studera skogsarbete i Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län. Därvid har jag kunnat konstatera, hur folk och hästar ha det under rådande ytterst ogynnsamma väderleksförhållanden. Jag har i dessa län vid flera tillfällen, senast i förrgår, fått reda på hur otroligt hästarna få arbeta i snön och längs de dåliga vägarna. Jag har sett hur hästar, som ha gått av basvägen för att hämta en famn ved bara 20 meter från vägen, haft ett fullkomligt fantastiskt arbete att komma fram. De ha bokstavligen fått simma i snön, och de ha måst skottas loss. De ha fått anstränga sig, ända tills blodet har frustat i näsborrarna. Det är någonting som vi, som gå här i huvudstaden, vanligen inte kunna föreställa oss. Jag har själv i min ungdom varit skogsarbetare, och jag känner sålunda av egen erfarenhet, hur en häst måste pressa sig i skogen. Men det jag har sett i år, herr talman, övverträffar allt vad jag tidigare erfarit i den vägen. Därför vill jag understryka, att interpellantens önskningsar äro fullt berättigade. Jag vill tillägga, att vid mina många samtal under dessa dagar med skogskörare, d. v. s. skogsbönder och skogsarbetare, underströks det övverallt, att fodertilldelningen är alltför liten med hänsyn till den kraftprestation som varje skogshäst måste utföra. Det är en allmän önskan, att tilldelningen skall bli bättre.

Jag vill härtill foga ytterligare ett par ord. När man i dessa dagar kommer upp i skogarna, blir man starkt medveten om vilken enorm tillgång för det svenska folkhushållet den nordsvenska hästen är. Jag är övvertygad om att världen

Om ökad kraftfodertilldelning åt skogshästar. (Forts.)

om den nordsvenska hästen är en angelägenhet av stor betydelse som man skall räkna med i det här sammanhanget. Om vi inte hade detta utomordentliga hästmateriel, skulle vi i dessa dagar stå oss ännu sämre än vi göra, framför allt när det gäller framkörsel av ved.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag kan ju upplysa herr Lindström om att jag också rest i Gävleborgs län och erfarit att där råda mycket stora svårigheter. Det framgår också av interpellationssvaret att stora svårigheter föreligga i olika delar av landet. När det nu inte finns havre i större utsträckning, så ger jag det rådet, att man skall komplettera foderstaten, så att man får sådan foderstat som det är oundgängligen nödvändigt att ha och som kan åstadkommas i nuvarande läge.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Holmbäcks interpellation angående reglerna för beskjutning av främmande flygplan, fick nu ordet och yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har till mig riktat följande frågor:

Anser Ers Excellens, att de nuvarande reglerna angående beskjutning av främmande flygplan, som komma in över svenskt område, fortfarande böra upprätthållas? Böra de icke omedelbart bli föremål för en revision, som påkallas av förhållandena?

Mitt svar på den första frågan blir: ja. Därmed är även den andra frågan besvarad.

De avgörande motiven för gällande bestämmelser ha varit en vilja dels att skydda svenskt område för krigs- eller våldshandlingar, dels att förhindra att svenskt luftrum bleve utnyttjat som basområde för krigshandlingar eller förvandlat till skådeplats för luftstrider. Motiven ha alltså varit giltighet. Faran för att luftstrider skola kunna föras in över svenskt område finnes fortfarande. Man måste räkna med att situationer kunna uppkomma, där den till och med blir större än hittills. Jag kan icke förorda, att svenskt luftvärn i sådana situationer skulle förhålla sig passivt.

Under de sistförflutna två åren ha icke mindre än 38 flygplan från de krigsförande lägren störtat på svenskt område. varav högst 9 men sannolikt färre ha nedskjutits av svenskt luftvärn. De faror, som dylika störtningar medföra för svensk befolkning och egendom, elimineras sålunda icke genom ändrade bestämmelser för beskjutningen. En effektiv begränsning av dessa faror kan vinnas endast i den mån vi kunna förhindra otillåtna överflygningar. Kännedom i utlandet om att risk för beskjutning ej föreläge, skulle emellertid kunna leda till att antalet överflygningar och därmed också berörda faror ökades.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra min tacksamhet för svaret, som jag fått del av i god tid före detta plenum.

På kvällen den 8 februari kom, för att använda ordalagen i T. T:s meddelande, ett stort antal främmande flygplan i vågor in över Hälsingborg på tämligen låg höjd och utsattes därvid för häftig eldgivning från luftvärnet. Någon minut efteråt sågs ett av bombplanen brinnande störta i östra utkanten av staden. Sex ombordvarande omkommo, en lyckades rädda sig. Vissa materiella skador å svensk egendom anställdes, då flygplanet störtade, dock ej av allvarlig art. Skadorna hade emellertid lätt kunnat bli betydande. Bombplanet medförde nämligen en s. k. kvartersbomb i form av en cylinder, tre meter lång och en meter i diameter. Om denna utlöst sig, hade en fruktans-

*Ang. reglerna
för beskjut-
ning av främ-
mande flyg-
plan.*

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)
värd olycka inträffat. Hade bombplanet fallit inne i staden och bomben utlöst sig där, hade en katastrof av jättemått blivit följden.

Störtningen av det främmande flygplanet utlöste bland allmänheten och i pressen en stark reaktion. Det gjordes bl. a. gällande, att en fortsatt tillämpning av gällande regler för beskjutning av främmande flygplan skulle kunna medföra utomordentligt stora risker för svenska medborgare och svensk egendom. Något uttalande från regeringens sida gjordes icke.

På kvällen den 14 februari flög ett mindre antal främmande flygplan västerifrån in över sydvästra Skåne. Luftvärnet trädde i aktion, och planen avlägsnade sig i sydlig och sydöstlig riktning. Två plan syntes störta ute till havs. Vad som meddelades om denna händelse gav mig det intrycket, att trots de faror beskjutningen av de främmande bombplanen över Hälsingborg hade visat, regering och försvarsledningen icke under de sex dagarna mellan den 8 och den 14 ändrat reglerna om beskjutning av främmande flygplan. Jag hade tidigare icke ansett det lämpligt att ett besked begärdes i riksdagen, men efter denna andra beskjutning fann jag detta i hög grad motiverat. Jag framställde därför interpellationen.

Statsministerns svar går helt in för de gällande reglerna. Hans motiv äro två: faran för att, om luftvärnet förhåller sig passivt, luftstrider skulle komma att föras in över svenskt område och faran för att under samma förutsättning antalet överflygningar skulle ökas och därigenom antalet störtningar med de risker de medföra för svenska medborgare och svensk egendom bliva större. För att stödja sin uppfattning ger hans excellens en statistik över antalet störtade och antalet nedskjutna flygplan. Någon annan möjlighet till förändring än att svenskt luftvärn skulle hålla sig passivt behandlar statsministern icke. Han berör alltså icke frågan, när varningseld bör efterträdas av verkningseld.

Vid en diskussion av frågan om vilka regler för beskjutning böra gälla, kan det till en början konstateras, att det folkrättsligt sett ligger i de svenska myndigheternas hand att avgöra, om och i vilken omfattning främmande flygplan skola beskjas eller icke vid överflygningar. Ett klart uttalande i denna riktning finnes av excellensen Hansson i hans ofta citerade anförande i andra kammaren den 10 juni 1942. »Alldeles oavsett begränsningen i de praktiska möjligheterna», sade statsministern, syftande på möjligheterna för luftvärn och luftförsvar att ingripa, »vill jag emellertid fastslå, att vi betrakta det som en rättighet och förpliktelse att söka förhindra varje kränkning av vårt luftterritorium.» Därefter fortsätter han efter några meningar, som sakna betydelse i detta sammanhang: »Vill man vara på den säkra sidan är givetvis det enklaste att helt enkelt skjuta ner intränglingen. Detta är utan tvivel vår rätt, men med hänsyn till våra neutralitetsförpliktelser alls icke någon skyldighet och ur humanitära synpunkter knappast något lovvärt.» Det är givetvis orden »med hänsyn till våra neutralitetsförpliktelser alls icke någon skyldighet» som här äro av vikt. Jag anser att detta yttrande av statsministern är alldeles riktigt.

Huruvida i nuvarande situation ändrade regler för beskjutningen skulle medföra större eller mindre risk för svenska medborgare och svensk egendom, är en militär fråga. I denna har en enskild riksdagsman svårt att göra en uppfattning gällande mot statsministern, som bakom sig torde ha den militära sakkunskapen. Jag känner mig icke övertygad av vad statsministern yttrat, men av nyssnämnda anledning skall jag icke upptaga någon polemik mot honom. På en punkt skall jag emellertid tillåta mig att gå in på frågan.

Det har förundrat mig, att hans excellens icke gått in på spörsmålet om beskjutning över tätbebyggda samhällen, vilken jag direkt berört i interpellationen. Kanske beror detta på att excellensens svar var avsett att även användas i andra kammaren på en annan interpellation. Beskjutning över tätbebyggda

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)
sambhällen var föremål för ett uttalande av försvarsministern i pressen den 4 juni 1942 på tal om en överflygning, som ett tyskt plan då gjort över Bofors. Statsrådet sade: »Den 23 maj överflögs Bofors på låg höjd av ett tyskt kurirflygplan, som lämnat den fastställda kursen. Liksom vid ett tidigare tillfälle öppnade luftvärnet icke eld, vilket väckt undran icke minst hos ortsbefolkningen. Med anledning härav vill jag påpeka, att luftvärnseld i ett fall som det förevarande medför stor risk för att nedfallande skrot från briserade luftvärnsprojektiler leder till allvarliga skador på människor och egendom i ett tätt bebyggt samhälle. För att kunna öppna eld skulle därför erfordrats att flyglarm förut givits i orten. Dylikt larm medför dock så stora olägenheter för befolkningen, att det icke bör utlösas utan att allvarligt behov därav föreligger. I förevarande fall förelåg icke sådant behov, enär det dels var fråga om ett obeväpnat kurirplan och dels flyghöjden icke medgav seriefotografering. Gällande instruktioner för luftvärnet ta hänsyn till dessa förhållanden, varför vederbörande luftvärnsförband handlat i full överensstämmelse därmed.»

Kammarens ledamöter torde observera att både i fråga om Bofors och Hälsingborg var det fråga om främmande flygplan, som flögo lågt, även om givetvis höjden i de särskilda fallen var helt olika.

Jag känner icke de föreskrifter, som reglerna beskjutning av främmande flygplan, och av lätt insedda skäl har jag icke velat begära en redogörelse för dem i interpellationen. Men det synes mig uppenbart, att i nuvarande situation liknande grundsatser böra iakttagas i fråga om beskjutning av främmande militära flygplan överhuvud över tättbebyggda samhällen som för två, tre år sedan angavs gälla för beskjutning över ett tättbebyggt samhälle, då fråga var om ett kurirplan. Alldeles särskilt gäller detta då fråga är om bombplan, som icke fällt sin last. Det kan eljest föreligga fara att en del av samhället helt enkelt pulveriseras — för att nu använda den mest moderna termen. Denna punkt skulle jag önskat att statsministern belyst. De upplysningar, pressen givit om beskjutningen ovanför Hälsingborg, ge mig anledning förmoda att denna önskan kommer att delas av hela befolkningen i samhällena vid västkusten och sydkusten.

Jag har i interpellationen även sagt några ord om huru man med utgångspunkt från den tyska terrorn i Norge inom stora delar av den svenska befolkningen bedömer beskjutningen av engelska och amerikanska flygplan. Särskilt efter utrikesministerns svar på herr Ströms interpellation i förra veckan med dess starkt nordevänliga ton skall jag icke här taga upp detta ämne. Men det skall bli intressant att se, huru man om ett halvt år i Sverige kommer att bedöma dessa beskjutningar och om man då kommer att gilla att de ägt rum.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag skall endast beröra den punkt, där interpellanten gjorde en anmärkning mot ofullständigheten i mitt svar. Liksom interpellanten själv undvek att diskutera sådana ting, beträffande vilka man egentligen behöver fackmannakunskap för att yttra sig, har inte heller jag velat ge mig alltför långt in i några detaljdiskussioner. Jag har naturligtvis dock, just på grund av den synpunkt som interpellanten framför, förhört mig om vilken uppfattning sakkunniga hade även på denna punkt, och deras resonemang är ungefär följande. De för neutralitetsvakt organiserade luftvärnsförbanden måste — med hänsyn till där utbyggda ställningar med anordningar för förläggning, signalförbindelser m. m. — i regel grupperas i anslutning till de skyddsföremål, för vars skydd de äro avsedda under krig. Dessa skyddsföremål utgöras i allmänhet av eller äro belägna i tättbebyggda samhällen. Därest inskränkningar i luftvärnsförbandens eldgivning med hänsyn till bebyggelse skulle anbefallas, bli därför neutralitetsvaktens möjligheter att enligt bestämmelserna hävda rikets neutralitet högst vä-

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)
sentligt kringskurna. Även om vissa förband skulle kunna grupperas med undvikande av tätbebyggda samhällen skulle detta förhållande dock icke eliminera riskerna för dessa samhällen, enär ett av luftvärnsseld träffat flygplan i regel icke störtar över den plats, där det träffats, utan ofta förflyttar sig lång sträcka, innan störtning inträffar. Elden från luftvärnsförbanden kan icke anpassas så, att störtning kan beräknas inträffa på viss på förhand bestämd plats.

Det är de synpunkter som angivits, och jag tror, att de äro riktiga. Jag tror, att det föreligger svårigheter att undantaga de bebyggda samhällena. Om man gör det, skulle det alldeles säkert leda till en mycket väsentlig inskränkning överhuvud taget i vår verksamhet för att skydda oss mot överflygning.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag får även för detta svar framföra min tacksamhet till statsministern. Jag tror emellertid, att jag inte står ensam i kammaren, om jag hemställer, att denna fråga måtte bli föremål för den mest ingående och noggranna prövning av regeringen även i fortsättningen. Någon teknisk diskussion är jag naturligtvis inte i tillfälle att gå in på, men en sak är ju uppenbar, nämligen de utomordentligt stora faror, som här finnas.

Herr Holmberg: Herr talman! Professor Holmbäck har redan i sitt anförande citerat ett tidigare uttalande av hans excellens statsministern, enligt vilket det ur neutralitetssynpunkt inte är någon plikt och ur humanitär synpunkt inte något lofvärt att beskjuta främmande flygplan, som färdas fram genom det svenska luftrummet. Den gången det yttrandet fälldes var det fråga om tyska flygplan och inte bara om ett eller annat enstaka plan utan om stora grupper av plan. I detta interpellationssvar omnämnde hans excellens statsministern bl. a. åtta tyska bombplan, som hade gjort visit över nordligaste Norrland samt en stor grupp tyska bombplan, som hade varit inne över Bohuslän och Halland. Numera finns av lätt förståeliga skäl inte längre så många tyska gäster i det svenska luftrummet. I stället har det börjat uppträda allierade, och nu skjuts det på de överflygande främmande planen. Man måste fråga sig, om det blivit mera förpliktande ur neutralitetssynpunkt eller mera lofvärt ur humanitär synpunkt att nu skjuta på allierade, än det tidigare var när det gällde tyska plan. Om så är förhållandet, skulle det vara ytterst intressant att veta den verkliga anledningen till denna förändring i uppfattningen om vad neutralitet förpliktar till och vad som är lofvärt eller icke lofvärt ur humanitär synpunkt.

Jag vill inte fördölja att enligt min uppfattning, och jag tänker också mitt partis, hade man bort skjuta på de tyska plan, som kränkte svensk neutralitet genom överflygningar. Skälet för denna ståndpunkt är precis detsamma, som jag och det parti jag tillhör, haft för att gå emot alla övriga eftergifter för tyskarna, nämligen att det inte kan anses vara ett svenskt intresse att göra någonting som i det ena eller det andra avseendet kan underlätta den tyska krigsföringen, ty en tysk seger måste med absolut säkerhet ha lett till katastrof för Sverige med avseende på dess nationella oberoende och demokratien här i landet. Av precis samma skäl är jag, och mitt parti likaså, motståndare till att man beskjuter de allierade plan, som på sin väg till militära mål i Tyskland förirra sig in över svenskt område, eller att man beskjuter dem, när de efter utförd uppgift äro på väg tillbaka, och på det sättet så att säga försöker att i efterhand göra vad tyskarna inte lyckades med, när planen voro inom räckhåll för deras luftvärn.

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)

Vi kommunister ha alltså ändrat ståndpunkt i denna fråga. Vi voro för att man skulle skjuta förut och vi äro mot att man skall skjuta nu, men vi följa hela tiden samma linje: att Sverige inte skall göra någonting, som kan sägas vara till hjälp för tyskarna, att Sverige inte skall vidtaga några åtgärder, som kunna anses innebära, att man i onödan försvårar för de allierade makternas krigföring att genomföra sina uppgifter och att krossa den tyska nazismen, ty att så sker — att den tyska nazismen krossas — är ett svenskt intresse.

Statsministern har också ändrat uppfattning. Statsministern menade tidigare, att man av humanitära skäl inte borde skjuta på överflygande främmande plan. Nu hör man ingenting sådant från statsministerns eller från regeringens sida. Nu anser man tydligen det vara fullt i sin ordning, att de överflygande planen skjutas ned. Regeringen har ändrat ståndpunkt. men jag skulle vilja säga, att regeringen också följer samma linje som tidigare. Den linje man följer, när man går in för att beskjuta de allierade planen, är precis densamma som man följde, när man gick in för att icke beskjuta de tyska planen.

Jag tycker, att man i regeringen borde taga hänsyn till den starka folkopinion i denna fråga, som ganska enigt och oavsett parti kräver att beskjutningen av de allierade planen skall upphöra, och jag tycker, att man borde göra det inte minst därför, att vad Sverige nu gör, mot bakgrunden av vad det tidigare underlät att göra, absolut måste vara ägnat att skada Sverige hos de makter, som komma att utgå såsom segrare ur detta krig.

Jag hörde hans excellens statsministern i andra kammaren säga, att en sådan uppfattning vore fullständigt felaktig: förhållandet mellan Sverige och de allierade nationerna var alldeles utomordentligt gott. Jag gick direkt från andra kammaren och läste telegrammen på T. T:s anslagstavla. och jag fann där ett, som behandlade de pågående förhandlingarna mellan Sverige och England om kommersiella och finansiella förbindelser i framtiden och som återgav vad Manchester Guardian skriver i denna sak. Det roar mig att citera denna tidning, som säger: »Svenskarna, som varit vana vid att framlägga sina egna villkor för båda parter, blevo överraskade över att finna, att de icke längre kunna driva handel på sina egna villkor. Whitehall har icke blott rent ut tillbakavisat deras förslag utan har också uppmanat brittiske ministern i Stockholm att för svenska regeringen framlägga lägets realiteter i ett mycket klart språk.» Detta uttalande synes mig inte precis tyda på att förhållandet mellan Sverige och de allierade skulle vara så gott som hans excellens herr statsministern ville göra gällande i andra kammaren. och jag måste säga, att det förundrar en ju inte, om så är fallet, ty den politik, som vi fört gentemot å ena sidan Tyskland och å andra sidan de allierade, och det uttryck för denna politik som vårt luftvärn givit, när det bara sköt varnings-skott mot tyska plan men skjuter ned allierade plan, är inte ägnat att göra de allierade nationerna så värst gynnsamt stämde mot vårt land. Enbart ur denna synpunkt tycker jag, att regeringen borde finna anledning till att ompröva de nu gällande instruktionerna för luftvärnet och andra dem, så att de litet bättre komma att överensstämma med folkmeningen i Sverige i denna fråga.

Hans excellens herr statsministern **Hausson**: Herr talman! Herr Holmberg har, som man kunde vänta sig, berört en del spörsmål, som ha rätt litet sammanhang med interpellantens frågor. Jag skall inte gå in på något bemötande av dem punkt för punkt, men när herr Holmberg här försökt tillbakavisa ett uttalande av mig i andra kammaren beträffande vårt förhållande till de med varandra

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)
allierade makterna, vill jag endast säga, att på grund av vad jag faktiskt vet i saken blir jag mindre imponerad än herr Holmberg av ett tidningsuttalande.

Beträffande den linje, som kommunisterna följt, intresserar det mig mycket litet om man åberopar sig på någon konsekvens. Herr Holmberg är ju så ny i riksdagen, att han för den tid han varit med möjligen kan åberopa konsekvens. Han kom ju in i riksdagen sedan kommunisterna redan gjort sin omsvängning i utrikespolitiken. Att för kommunisterna i allmänhet åberopa någon konsekvens är ju närmast löjväckande, då vi veta — herr Hagberg i andra kammaren var ute för malören att själv erinra därom i dag — hur man på det hållet under de första krigsåren betraktade de, som man då kallade dem, krigsförande imperialistiska stormakterna, och lät sin inställning helt och hållet bestämmas av det förhållande som uppstått genom pakten mellan Sovjetryssland och Tyskland. Detta hör mycket litet hit, men jag tycker man skall vara litet försiktig, när man svängt så pass som herrar kommunister gjort.

Beträffande påståendet om min förändrade ståndpunkt, måste jag förneka, att jag nu har en annan mening än den som framgick av de citat, som här anförts. Jag har fortfarande den uppfattningen, att det icke föreligger någon skyldighet för oss att använda skarpskjutning, att vi ha full rätt att inom linjen för vår neutralitet bestämma våra åtgärder. Det är från den utgångspunkten som jag hävdar som min mening, att det inte fanns något starkare intresse för oss att skrida till verkningsseld, när det gällde enstaka inflygande plan. De humanitära skäl, som jag då bl. a. anförde, funno emellertid inte någon genklang hos de kretsar, som i dag kritisera mig, därför att jag inte, enligt deras mening, företräder en tillräckligt human ståndpunkt. Jag vill erinra herrarna om att det var ungefär samma personer och samma grupper, som nu äro indignerade över att man använder verkningsseld, vilka genom sin opinion pressade fram de ändringar i bestämmelserna, som man nu tycker äro så obehagliga.

När man radikalt säger som herr Holmberg, att man alltid ansett, att tyska plan böra skjutas ned, är därom naturligtvis ingenting att säga. Jag tror emellertid inte att detta påstående är sant, ty det fanns en tid, då man på herr Holmbergs håll ansåg att allt skulle göras för att upprätthålla ett gott förhållande till de båda stormakterna vid Östersjön. Om man anser, att vi skola skjuta ned tyska plan och inte skjuta ned plan från de allierade nationerna, är detta naturligtvis en ståndpunkt, men den är svår att genomföra, ty ofta ske överflygningarna under förhållanden, då inte utan vidare nationaliteten kan konstateras, och det förargliga skulle kunna inträffa, att när man underlät att skjuta på s. k. allierade plan, var det tyska plan som passerade. Jag tror för övrigt, att hela denna ståndpunkt inte är förenlig med vår syn på hur Sverige skall hävda sin neutralitet.

Vad sedan angår diskussionen, sedd från läget 1940 och 1941, tjänar det inte mycket till att taga upp den på nytt. De allmänna regler, som vi nu tillämpa, ha alltid gällt i sina huvuddrag. De undantag, som gjorts, ha varit för enstaka inflygande plan och för plan, som befinna sig i nöd. Man tillämpar i stort sett samma principer i det avseendet för närvarande. Däremot har man aldrig accepterat den utgångspunkten, att verkningsseld inte skulle användas, när främmande flygplan komma i stora formationer, och denna regel gäller fortfarande i dag. Den som verkligen granskar vad som förekommit, ur sakliga synpunkter och inte bara med hänsyn till sina sympatier för den ena eller den andra sidan, skall säkerligen finna, att den politik, som förts, med de alldeles klart angivna undantagen vid tillämpningen 1941, hela tiden varit baserad på alldeles samma motiv och alldeles samma principer.

Ang. reglerna för beskjutning av främmande flygplan. (Forts.)

Herr Holmberg: Herr talman! Herr statsministern säger, att den ståndpunkt jag och kanske flera andra företräda, att man icke borde skjuta på allierade plan, är litet svår att genomföra. Jag tror väl inte, att den skall vara så värst mycket svårare att genomföra än den ståndpunkt som statsministern själv tidigare företrätt, att man icke borde skjuta på inflygande tyska plan, så mycket mindre som risken för förväxling av tyska och allierade plan numera är minimal. De tyska luftstridskrafterna förslå ju numera inte ens till att försvara eget område, än mindre för att över svenskt område företa några inflygningar mot de länder, med vilka Tyskland befinner sig i krig.

Jag vill inte ingå i någon diskussion med herr statsministern om vår ställning till den tysk-ryska paktens och andra problem. Jag kan endast säga, att det är riktigt, att vi svängt i flera avseenden. Jag har själv illustrerat detta här i dag, när jag talade om hur vi tidigare krävde, att man skulle beskjuta de främmande flygplanen och nu äro emot detta. Men vi ha inte varit ensamma om det, Ers Excellens, ty hur vi än svängt — det är det märkliga — ha vi alltid haft nöjet att se hans excellens herr statsministern intaga den rakt motsatta ståndpunkten.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Wistrand* till hans excellens herr statsministern framställt följande fråga: »Har regeringen för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning av riksdagens skrivelse den 18 maj 1943, nr 199, med begäran, att propositioner om ändring i gällande lagar och författningar måtte i de fall, där detta utan större svårigheter låter sig tekniskt genomföra, åtföljas av en jämnlopande sammanställning av gällande och föreslagna lagtext, varvid de föreslagna ändringarna utmärkas?»

Ang. avfattningen av vissa kungl. propositioner.

Ordet lämnades till hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Wistrands* berörda fråga och nu anförde: Herr talman! Herr *Wistrand* har till mig riktat följande fråga.

Har regeringen för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning av riksdagens skrivelse den 18 maj 1943, nr 199, med begäran, att propositioner om ändring i gällande lagar och författningar måtte i de fall, där detta utan större svårigheter låter sig tekniskt genomföra, åtföljas av en jämnlopande sammanställning av gällande och föreslagna lagtext, varvid de föreslagna ändringarna utmärkas?

Riksdagens skrivelse har av justitiedepartementet delgivits övriga departement, och vid upprättande av propositioner till riksdagen med förslag om ändringar i lag eller författning brukar numera förslaget åtföljas av jämnlopande text som utvisar gällande lydelse, såframt detta ansetts vara till nytta för att klargöra förslagets innebörd samt icke mött större tekniska svårigheter eller oproportionerliga kostnader.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens statsministern för det tillmötesgående svaret. Det förefaller mig dock — jag vill inte underlåta att ge uttryck för den uppfattningen — som om man i större omfattning än vad hittills skett borde kunnat tillmötesgå riksdagens framställning.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Näsström* m. fl. väckta motionen, nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om kommunal fondbildning; och

nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i 2 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under riksstatens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkterna 20—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1945/46 till säkerhetsanstalter för sjöfarten; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Herr statsrådet *Andrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 102, angående samarbete med Stockholms stad för uppförande och drift av en kvinnoklinik vid Sabbatsbergs sjukhus; samt

nr 103, angående inrättande av ett tekniskt gymnasium i Hälsingborg.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdrinka jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av väckt motion om rätt för skattskyldig, som driver skogsbruk, att vid taxering av inkomst åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond. *Om avdrag för avsättning till investeringsfond för skogsvårdsarbeten.*

I en till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 170 i första kammaren, av herr *Mannerskantz* och friherre *Beck-Friis*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam utredning med förslag till sådan ändring av förordningen den 12 juni 1942 om rätt att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond, att rätt till sådant avdrag tillkomme även den som dreve skogsbruk, ävensom att vid utredningen och i förslaget i motionen angivna synpunkter måtte vinna beaktande.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 170 av herr *Mannerskantz* och friherre *Beck-Friis* om rätt för skattskyldig, som driver skogsbruk, att vid taxering av inkomst åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Friherre *Beck-Friis*: Herr talman! I den föreliggande motionen ha herr *Mannerskantz* och jag hemställt om *skyndsam* utredning av frågan om rätt för skogsägare att få göra avdrag i sina deklarationer till taxeringsmyndigheterna för belopp, som avsätts till s. k. investeringsfond. Vi ha begärt skyndsam utredning av den anledningen, att avsikten var, att man under en bättre ekonomisk konjunktur skulle kunna avsätta medel att användas under en sämre konjunktur, och om man nu väntar sämre konjunktur efter kriget, är det ju angeläget, att skogsägarna så snart som möjligt kunna få komma i gång med dessa investeringsfonder.

Nu hänvisar utskottet till den utredning, som redan pågår beträffande hit-hörande frågor, och säger sig »utgå ifrån» att även den av oss motionärer upptagna frågan skall tagas under omprövning. Frånsett att detta inte är så alldeles säkert, blir ju frågans avgörande på det sättet uppskjutet ett eller annat år, och då kanske det kan vara för sent att utnyttja den nuvarande konjunkturen för sådana här avsättningar.

Om avdrag för avsättning till investeringsfond för skogsvårdsarbeten. (Forts.)

Jag förstår mycket väl, att det ligger nära till hands för utskottet att hänvisa till den pågående utredningen, men jag måste beklaga, att möjligheterna för skogsägarna att tillgodogöra sig denna förmån därigenom troligen uppskjutas.

Jag har, herr talman, i frågans nuvarande läge intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggs-skatt å bensin, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

*Ang. vissa
ändring i
sjukhuslagen.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 4 januari 1945 dagtecknad proposition, nr 18, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t förslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 20 december 1940 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

7 §.

Vid sjukhus — — — beredas densamma.

Sjukhus skall — — — behovet påkallad.

Sjukstuga må — — — fyrtio vårdplatser.

Sjukhus, som — — — särskilda rum.

Vid beräkning jämligt tredje och fjärde styckena av antalet vårdplatser skola platser å barnbördsavdelning medräknas allenast i den mån antalet sådana platser överstiger femton.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 292, av herr *Hage*, vari hemställts, att riksdagen måtte bifalla propositionen, dock med den ändringen, att 7 § femte stycket i lagförslaget finge följande lydelse:

Vid beräkning jämligt tredje och fjärde styckena av antalet vårdplatser skola platser å barnbördsavdelning medräknas allenast i den mån antalet sådana platser överstiger femton. Samma bestämmelse gäller platser för tuberkulos-sjuka och kroniskt sjuka.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopande grunder hemställt, att riksdagen med avslag å motionen I: 292 måtte bifalla propositionen oförändrad.

Ang. viss ändring i sjukhuslagen. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herr *Hage*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i denna fråga, dels beroende därpå att vi i vårt landsting haft stora besvärigheter på grund av denna lagstiftning i dess hittillsvarande lydelse — det är för övrigt också omnämnt i propositionen — och vidare därför att jag har väckt en motion i frågan, där jag påyrkar en viss ändring av propositionens förslag, samt slutligen också på grund av att jag till detta utskottsutlåtande avgivit en blank reservation.

Jag ber då först att få erinra om att vi när det gäller sjukstugor ha två slag, större och mindre sådana. Gränsen har hitintills gått och skall alltså gå vid ett platsantal av 30. Nu kan det emellertid inträffa, att en mindre sjukstuga tillbygges med en del barnbördsplatser eller med vårdplatser för tuberkulos-sjuka, för epidemiskt sjuka eller för kroniskt sjuka. Då har det ibland påståtts, att så fort tillbyggnad sker utöver de 30 platserna — åtminstone har detta varit fallet när det gällt barnbördsplatser — skall sjukstugan betraktas som en större sjukstuga, vilket på olika sätt medför ökade kostnader för landstingen. Medicinalstyrelsen är för övrigt inte pigga på att tillåta, att större sjukstugor för närvarande komma till stånd, vilket beror på att man hellre ser, att nu existerande större lasarett uppdelas och bli s. k. delade lasarett med en medicinsk och en kirurgisk avdelning, än att större sjukstugor framskapas, vilka senare kunna bli mindre lasarett.

Kungl. Maj:t har emellertid i den här behandlade propositionen föreslagit, att en sjukstuga fortfarande skall få räknas såsom mindre, om till densamma lägges en barnbördsavdelning med högst 15 platser. I det sammanhanget har också den frågan varit uppe, hur man skall förfara om till en sådan mindre sjukstuga läggas platser för epidemiskt sjuka, tuberkulösa och kroniskt sjuka. Medicinalstyrelsen hade föreslagit, att vårdplatser för såväl epidemiskt sjuka som tuberkulösa skulle kunna inrättas, utan att sjukstugan behövde räknas som större. Kungl. Maj:t avstyrker emellertid i denna proposition, att en sådan bestämmelse införes. Det säges, att en utredning för närvarande pågår om läkarkompetensen för dem, som skola sköta sådana avdelningar för epidemiskt sjuka. I det fallet menar man alltså — och på den punkten har jag intet att invända — att inga bestämmelser nu böra införas, utan att saken kan skjutas på framtiden.

När det däremot gäller de tuberkulösa och de kroniskt sjuka, ha Kungl. Maj:t och även utskottet förklarat, att en sjukstuga skall betraktas såsom mindre, även då till densamma utöver de 30 vårdplatserna för kroppssjuka lägges ett visst antal platser för tuberkulöst och kroniskt sjuka. Under sådana förhållanden menar jag, att det för landstingen, som skola syssla med dessa saker, är det mest praktiska, liksom det rimligaste och förnuftigaste, att en bestämmelse härom — och det är vad jag har föreslagit i min motion — skall finnas inskriven i lagtexten, så att praxis inte bara grundas på en motivering i ett utskottsutlåtande eller på vad som säges av medicinalstyrelsen.

Jag vet att medicinalstyrelsen för närvarande har den uppfattningen, att vårdplatser för kroniskt och tuberkulöst sjuka icke skola räknas i detta fall. Men antag att det kommer ett nytt styre eller en ny generaldirektör i medicinalstyrelsen — då kan ju uppfattningen i denna fråga bli en annan. Om däremot denna sak blir tydligt och klart inskriven i lagstiftningen, skulle det aldrig kunna ifrågasättas, att en mindre sjukstuga får ändrad karaktär och måste betraktas såsom större, ifall den tillbygges ej blott med 15 barnbördsplatser utan också med 15 platser för tuberkulösa och 15 för kroniskt

Ang. viss ändring i sjukhuslagen. (Forts.)

sjuka. För folk ute i landet, som skola syssla med dessa saker, är det praktiskt att dessa bestämmelser finnas samlade på en plats i lagen, så att man inte behöver börja leta i motiveringarna till utlåtanden och propositioner för att göra klart för sig, vilka riktlinjer som finnas angivna.

Det var från dessa utgångspunkter jag väckte min motion. Jag har emellertid blivit ensam i utskottet, och jag skall under sådana förhållanden icke yrka bifall till den. Men jag har ej kunnat underlåta att här framhålla min uppfattning. Jag har talat med en hel del landstingsmän — liksom också med sekreteraren i landstingsförbundet, som är mycket kunnig på detta område — och de ha allmänt den meningen, att det ur praktiska synpunkter vore synnerligen värdefullt, om man hade dessa bestämmelser samlade i lagtexten.

Jag skall som sagt inte göra något yrkande, herr talman, utan inskränker mig till detta anförande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om vapenfria värnpliktiga;

nr 10, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om kommunala pensionstillskott; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen om blindhetsersättning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkpåls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om viss ändring av 13 § i ordningsstadgan för riksdagens första kammare.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 11, av herr *Bondeson*, hade hemställts, att kammaren behagade besluta, att 13 § 1 mom. i ordningsstadgan för kammaren skulle erhålla följande ändrade lydelse: Ledamot, som yttrar sig inför kammaren, skall, därest ej fråga är endast om kort genmäle, tala stående från den särskilda plats, som är för talare bestämd.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet erinrat om att frågan om riksdagsledamots rätt att tala från sin plats i kammaren vid flera tillfällen och bland annat vid 1933 års riksdag varit föremål för behandling. Utskottet hade därefter anført:

»Utskottet vill icke bestrida att vissa olägenheter äro förknippade med bruket att tala från bänkpåls. Svårigheten för kammarledamöter och åhörare på läktarna att uppfatta vad som säges skulle synbarligen minskas om anförandena höllas från den särskilda talarstolen. Olägenheter för det stenografiska upptecknandet av yttranden, som hållas från bänkpåls, kunna även påvisas. Då emellertid valfriheten att tala från bänkpåls eller från kammarens särskilda talarstol fortfarande liksom 1933 torde värdesättas av kammarens övervägande flertal, finner sig utskottet endast böra understryka de uttalanden, som år 1933 gjordes — om önskvärdheten av ett flitigare begagnande av talarstolen — och hemställer, att föreliggande motion, I: 11, icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)

Herr **Bondeson**: Herr talman! Den motion, som i det föreliggande utlåtandet behandlats av första kammarens första tillfälliga utskott, hade till syfte, att »ledamot, som yttrar sig inför kammaren, skall, därest ej fråga är endast om kort genmål, tala stående från den särskilda plats, som är för talare bestämd», alltså där jag nu står.

Motionens syfte är, såsom utskottet framhåller, ingalunda någon nyhet. Saken har vid flera tillfällen varit föremål för behandling. 1930 års kommitté för reformering av riksdagens arbetsformer har sålunda ansett sig böra ifrågasätta införandet av ett stadgande om skyldighet för kammarledamöterna att som regel yttra sig från den särskilda talarstolen. Enligt kommitténs mening skulle en dylik regel »för kamrarnas ledamöter och stenografer samt för åhörarna på läktarna underlätta ett tydligare uppfattande av anförandena». 1933 års första kammare, som behandlade 1930 års reformförslag, godkände det utlåtande i saken, som avgivits av dess tredje tillfälliga utskott och som innebar avslag, dock med understrykande av önskvärdheten av att talare i större utsträckning skulle begagna den särskilda talarstolen. Andra kammaren ansåg sig den gången icke heller kunna — som det hette »för närvarande» — förorda en ifrågasatt obligatorisk bestämmelse, men uttalade i likhet med första kammaren och dess utskott önskvärdheten av att talare mera begagnade den särskilda talarstolen.

Första tillfälliga utskottet säger i år, att det icke vill bestrida att vissa olägenheter äro förknippade med bruket att tala från bänkplats. Svårigheten för kammarledamöter och åhörare på läktarna att uppfatta vad som säges skulle synbarligen minskas, om anförandena höllas från den särskilda talarstolen. Olägenheterna för det stenografiska arbetet skulle också avsevärt minskas.

Alltför väl veta vi hur svårt det är att höra och ännu mer att följa med vad som säges här i kammaren. I synnerhet gäller detta dem av oss, som ha sina platser längst bort i periferien. Under åtta riksdagar har jag suttit än mera bakom ryggen av talarna än jag gör i dag — och i sanningens intresse måste jag säga, att jag mången gång ingenting hört, och har jag velat höra, har jag liksom mången annan fått slå vakt kring talaren. Stenograferna ha haft språngmarsch för att i hast finna någon lämplig plats för sitt ansvarsfulla arbete. Sorlet i kammaren har också mången gång gjort det omöjligt att höra. Vore det därför ej av värde att respektive talare — ty jag vill tro att vad de önska säga har något värde — oberoende av om deras röstresurser äro större eller mindre stege fram i talarstolen, detta ej minst för herr talmannens ävensom för stenografernas skull?

Utskottet har varit nog vänligt att med vacker skrivning avslå motionen på följande sätt: »Då emellertid valfriheten att tala från bänkplats eller från kammarens särskilda talarstol fortfarande liksom 1933 torde värdesättas av kammarens övervägande flertal, finner sig utskottet endast böra understryka de uttalanden, som år 1933 gjordes om önskvärdheten av ett flitigare begagnande av talarstolen.» Om motionen i dag avslås, är jag alldeles säker på att den återkommer. Varför då ej taga steget fullt ut redan nu och instämma i motionens syfte?

Jag tillåter mig, herr talman, anhålla om en bättre tingens ordning i kammaren såväl för vår högt ärade herr talman som för stenograferna och de ledamöter, som önska höra vad andra säga och själva tala så att andra höra det.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Häri instämde herr *Ekströmer*.

Herr **Ericsson, Herman**: Herr talman! Denna fråga behandlades år 1933 i juni månad av båda kamrarna, och den gången förelåg en motion av herr *Lind-*

Första kammarens protokoll 1945. Nr 10.

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)
hagen, som yrkade att organisationskommitténs förslag av år 1930 på denna punkt icke skulle föranleda någon åtgärd.

Förespråkarna för organisationskommitténs förslag, som alltså ville att talen skulle hållas från talarstolen, anförde två skäl för sin ståndpunkt: dels att detta var en ekonomisk fråga och dels att det var en ordningsfråga. Den ekonomiska frågan skulle bestå däri att en inskränkning av stenografernas antal från dåvarande tre stycken till två skulle bli möjlig. Om stenograferna sluppe springa omkring i kammaren, som de göra när man talar från den plats man innehar, ansåg man att en stenograf skulle kunna sparas. Så vitt jag vet har den frågan nu förfallit, då det visst finns bara två stenografer åt gången. Följaktligen kunna vi lämna sparsamhetssynpunkten åsido.

Vad beträffar ordningsfrågan, vill utskottet visst icke förneka dess betydelse. Det är helt naturligt att de, som äro komna hit för att från läktaren följa vad som försiggår i kammaren, gärna också vilja höra vad som säges av dem, som tala i kammaren. Om talarna stå i talarstolen och alltså stå vända åt läktarna, blir det givetvis som regel lättare att höra dem än om de stå på sina respektive platser, där de i allmänhet ha ryggen åt läktarna.

Med hänsyn till den utgång frågan fick år 1933, då motionen antogs utan debatt i första kammaren och i andra kammaren utan votering efter en kort debatt, har utskottet icke i år ansett sig kunna förorda bifall till motionärens förslag. Vi ha haft anledning tro, att så många av kammarens ledamöter värdesätta att få tala från sin plats i kammaren, att det vid en omröstning kommer att bli majoritet för den linjen. En annan sak, som vi tagit hänsyn till, är att motionären, så vitt jag förstått honom rätt, bara avser kammarens ledamöter, under det att statsråden, som ha sina platser längst ner i kammaren, fortfarande skulle få tala från sina bänkar och alltså mer eller mindre med ryggen åt åhörarna.

Utskottet har den förhoppningen att talarstolen skall komma att användas flitigare efter den påstötning som motionären nu har gjort, något som också utskottet vid 1933 års riksdag uttalade sig för, och vi hoppas också att de talare, som uppträda i kammaren, göra det så, att så många som möjligt av de närvarande utan svårighet kunna uppfatta vad som säges. Emellertid ha vi haft anledning förmoda, att ledamöternas inställning mot att upphäva rätten att tala från bänkarna är densamma nu som den var år 1933, och vi ha därför icke funnit anledning att tillstyrka motionen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindström: Herr förste vice talman! Jag har velat säga några ord i denna fråga, därför att jag är missnöjd med utskottets motivering. Jag gillar fullkomligt utskottets yrkande, men jag tycker att utskottet, när det understryker önskvärdheten av att vi skola gå upp i talarstolen för varje anförande utom när det gäller kort genmäle, i alla fall ger ett finger åt den mekanisering av vårt arbete, som till varje pris måste undvikas.

Herr talmannen, som har besökt det brittiska underhuset, har säkerligen som många andra av oss lagt märke till att det i denna parlamentariska mönsterinstitution inte finns någon talarstol alls. Där talar var och en från sin bänk. På grund av sammanträdeslokalens konstruktion ger detta också en färg och ett liv över spelet, som bara kan vara ägnat att draga intresset till förhandlingarna och göra dem mera rika och skiftande. Mr Churchill höll den 28 oktober 1943 just i denna församling ett tal om underhusets återuppbyggande, vilket för övrigt finns publicerat i den svenska upplagan av hans krigstal under år 1943. Det är icke blott ett parlamentstal av mycket hög kvalitet — mr Churchill håller inga andra tal — utan det är en underbar essay

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)

om det parlamentariska livet, den parlamentariska talekonsten och den parlamentariska samvaron överhuvud taget. Han understryker där att just konstruktionen av underhusets lokal, medlemmarnas frihet att välja plats för sina yttranden o. s. v. i mycket hög grad bidrager till att motverka mekaniseringen. Han säger i detta tal, att »underhuset har lyft våra angelägenheter över den mekaniska sfären upp i den mänskliga».

Jag tycker att vi också i denna församling borde tänka på den djupa innebörden i dessa ord. Om också vi kunde lyfta oss över den mekaniska sfären och upp i den mänskliga, skulle man säkerligen ej få så många anledningar att klandra riksdagen för tråkighet och många andra liknande ting, som man hittills ansett sig ha. Det skulle däremot bidra till denna mekanisering, om var och en av oss bleve tvungen att gå upp i talarstolen för att där från samma plats läsa upp eller säga fram vad vi ha på hjärtat.

Det är ur dessa synpunkter — många flera skulle kunna tillfogas — som jag, herr talman, vill yrka bifall till utskottsutlåtandets kläm, men samtidigt hemställa, att dess motivering strykes.

I detta anförande instämde herr *Siljeström*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag har inte kunnat motstå frestelsen att blanda mig i denna synnerligen vägande debatt om detta utomordentligt betydelsefulla spörsmål.

Frågan har ju fått en vidare horisont genom det anförande, som herr Rickard Lindström nu senast höll och där han ställde upp framför oss det brittiska underhuset såsom ett efterföljansvärt exempel. Även jag har haft tillfälle att höra debatter i det brittiska underhuset och har nog också en del till övers för de egendomliga anakronismer i underhusets konstruktion, som göra det möjligt att bevara dess anseende såsom »Storbritanniens mest exklusiva klubb». Underhusets sal har med full avsikt begränsats så, att den ej räcker till för alla ledamöter, och nu är det tydligen meningen, med den pittoreska konservatism som engelsmännen gärna utveckla, att det nya underhuset, som bygges upp i stället för det gamla — vilket ju totalt förstörts av en tysk flygbomb — skall ges precis samma dimensioner som det förutvarande. Eftersom väggarna till det gamla underhuset alltjämt stå kvar, är detta kanske inte så underligt, men det hade å andra sidan kunnat tänkas, att man nu begagnat tillfället att flytta ut väggarna i någon riktning, så att varje ledamot verkligen kunde få en plats.

Jag undrar vad herrarna i den svenska riksdagen skulle säga, om man hade tillämpat samma principer här, så att det för ett anseeligt antal ledamöter icke fanns några platser, utan man fick lov att tillgripa diverse knep för att skaffa sig sådana. Jag minns en anekdot om Austen Chamberlain på den tiden han var en energisk kämpa för sitt parti och ville tillförsäkra dess representanter ett tillräckligt antal platser vid en viktig session i underhuset, som skulle äga rum följande dag. Då för tiden var det brukligt att ledamöterna belade platserna med sina höga hattar — huvudbonaderna ha ju numera även i England undergått en viss modiförändring — och Austen Chamberlain för dagen före voteringen omkring och inköpte ett tillräckligt antal cylinderhattar, med vilka han under nattens mörker belade en stor mängd platser på de med rött läder beklädda underhusbänkarna. På det viset tillförsäkrades hans parti nästa dag en stark representation i underhuset. Detta var ju ett både roligt och pittoreskt och i viss mån äventyrsbetonat beteende, och jag förstår att det tilltalar min vän Rickard Lindström, som har särskilt sinne för sådant.

Jag vill inte klandra engelsmännen för att de önska behålla egendomligheterna hos sitt underhus med dess otillräckliga antal platser — jag såg en gång

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)

hur flera mycket framstående medlemmar av underhuset vid en livlig debatt antingen fingo stå eller sitta i trapporna ner till själva salen — och med bänkar utan pulpeter, där ledamöterna kunna ha sina papper. Om någon vill använda anteckningar till hjälp för sina tal, får han ha dem i fickan och helst visa dem så litet som möjligt, vilket helt säkert är ett värdefullt pedagogiskt medel för parlamentsledamöters uppfostran.

Jag tror emellertid inte att det är dessa yttre omständigheter som ge så mycket färg och liv, som herr Lindström säger, åt de engelska underhusdebatterna. Det är nog mera själva karaktären hos debatten, exempelvis medlemmarnas vana att på ett gemytligt sätt avbryta varandra med repliker. Jag vill minnas att en ärad före detta ledamot av denna kammare, herr Mauritz Hellberg, under en debatt om riksdagsarbetets former rekommenderade något dylikt även för den svenska riksdagen. Men det går nog inte att få fram sådant utan vidare, det är någonting som hänger samman med folktemperamentet. Jag är pessimistisk nog att tro, herr Lindström, att man varken med den ena eller andra tekniska metoden kan trolla om de svenska riksdagsdiskussionerna och ge dem färg och liv så att de riktigt likna de brittiska.

För att återgå till det egentliga överläggningsämnet är jag alltså litet skeptisk mot herr Lindströms tanke att det skulle vara så betydelsefullt för livfullheten i våra debatter, att ledamöterna tala från sina platser. Det går kanske bra, när man har sin plats uppe vid väggen, där herr Lindström och även herr Bondeson sitta, att göra sig hörd för de flesta av kammarens ledamöter, men för dem som sitta här framme, tätt omkring talmanstribunen, är det föga rekommendabelt att tala från bänken och med ryggen åt större delen av kammaren.

Jag tycker därför att det ligger en sund tanke i utskottets motivering, och jag vill inte att den skall strykas. Jag anser att man bör kunna uttala önskvärdheten av att denna talarstol utnyttjas mera än som hittills har skett, och detta ej minst med tanke på stenografernas arbete. Jag instämmer i att det är en syn som är ägnad att väcka samvetskval hos kammarens ledamöter, när man ser herrar stenografer på vild jakt efter en tom plats, där de kunna nedkasta sina anteckningar av vederbörande talares anförande. De få under en debatt ofta springa härs och tvärs i kammaren för att göra detta. Visserligen är detta en livfull syn, men det är inte riktigt humant och rättvist att ordna det på detta sätt.

Men om jag alltså ansluter mig till utskottets tanke att kammarens ledamöter genom motiveringen till detta utlåtande böra få en liten påstötning i denna sak, vill jag också säga att de, som visa särskilt intresse för ändrade bestämmelser i detta fall, böra föregå med gott exempel; exemplet är ju en utomordentlig pedagogisk faktor. Jag kan då ej underlåta att anmärka, att den ärade motionären, så vitt jag kan erinra mig, med förkärlek själv brukat tala från sin plats uppe vid väggen. Jag har i varje fall betydligt flera minnen av att jag fått vrida på nacken för att höra honom bättre, än av att jag sett honom här uppe i talarstolen. Han har kanske väckt denna motion för att liksom skapa ett bättre moraliskt tvång på sig själv att gå upp i talarstolen, och ett sådant motiv har man ju all anledning att förstå och respektera.

Jag har således ingenting mot vad utskottet sagt i motiveringen, och jag har heller ingenting mot utlåtandets kläm. Jag anser nämligen att det vore olämpligt — och där kan jag instämma i talet om mekanisering — att uppställa ett rigoröst bud om att alla talare skola gå upp i talarstolen, utom när de ha ordet för replik. Vi skola ha friheten kvar, mina herrar. Men jag tycker å andra sidan, att det vore ganska bra, om inte ledamöterna orsakade sina kolleger och stenograferna onödigt besvär under sina anföranden.

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)

Med detta salomoniska uttalande, herr talman, ber jag att få sluta mitt anförande och yrka bifall till utskottets såväl kläm som motivering.

Herr Bondeson: Herr talman! För att ge herr Pauli en liten tillfredsställelse skall jag denna gång tala från min bänkplats, men om herrar stenografer hade antecknat hur många gånger jag talat från min bänk och från talarstolen, är jag förvissad om att resultatet skulle blivit, jag skulle tro, 90 procent av anförandena från talarstolen och 10 procent från bänkplatsen. Jag hyllar den principen, att om man har något att säga, så skola också kammarens ledamöter kunna höra det.

När nu herr Pauli följt herr Lindströms exempel och talat om sina erfarenheter från det engelska underhuset, kan jag ju tala om att också jag har varit där. Men även om jag ej hört mr Churchill och fått beundra hans talekonst, som herr Lindström med rätta vill söka efterlikna, så har jag dock hört en del debatter där. Till de herrar ledamöter av denna kammare, som ej i likhet med mig och herrar Lindström, Gränebo och Pauli haft nöjet att besöka underhuset, skulle jag dock vilja säga, att underhusets sal har en helt annan form än detta rum, vilket gör att det där är mycket lättare att uppfatta vad talarna ha att säga.

Med hänsyn till publiken på läktarna skulle jag vilja ta fasta på några iakttagelser, som jag tidigare i dag kunde göra, då jag satt där uppe. Professor Holmbäcks högst formfulländade anförande från talarstolen hördes sålunda mycket bra dit upp, men vid ett annat tillfälle var det bara liksom ett sorl som nådde upp till mig. Då jag närmare undersökte saken, visade det sig att det just var herr Rickard Lindström som talade från sin bänk inne under läktaren; från min plats var det omöjligt att uppfatta vad herr Lindström sade. När herr Holmberg talade litet senare, hördes det något bättre, men han sitter inte heller lika långt in under läktaren som herr Lindström. Detta visar ju att det fordras till och med starkare lungor än herr Lindströms, om man skall kunna bli hörd överallt i kammaren.

Någon nämnde, jag tror det var herr Herman Ericsson, att jag ej skrivit något i min motion om att också herrar statsråd borde gå upp i talarstolen. Jag behöver kanske bara erinra om hur det blivit praxis att herrar statsråd, när de ge kammaren en information, numera alltid gå upp i talarstolen, vilket icke förekom tidigare. Och så pass hövlig är jag, att jag ej vill motionera om att herrar statsråd skola gå upp i talarstolen varje gång de vilja avlämna en kungl. proposition eller dylikt.

Till sist vill jag bara säga, att det för kammarens ledamöter kan vara av värde att höra vad andra kammarens talman i går yttrade. Inte för att en sådan motion förelåg där, men han önskade dock att ledamöterna vid sina anföranden mera ville gå upp i talarstolen än vad de brukat göra; han önskade också få behålla högtalaren. Om nu herr Lindström och jag och herr Ericsson ha gåvan att kunna tala högt, så finns det dock andra som ej ha den möjligheten, och det är framför allt de, som, om de ville gå upp i talarstolen, skulle höras bättre av ledamöterna, av herr talmannen, av stenograferna och även av åhörarna på läktarna.

Jag yrkar ytterligare bifall till min motion.

Herr Ericsson, Herman: Herr förste vice talman! Jag befinner mig ju inte i den lyckliga situationen att jag varit i det engelska parlamentet och iakttagit hur det går till där, men jag har ändå försökt att bilda mig en uppfattning om den fråga, det här gäller.

Utskottets motivering är ett försök att på frivillighetens väg genomföra

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)
det motionären vill uppnå med tvång. Motionären vill ovillkorligen att i kammarens ordningsstadga skall inskrivas skyldighet för envar talare att yttra sig från talarstolen. Utskottet önskar att kammarens ledamöter frivilligt skola försöka genomföra en sådan ordning, utan att något tvång skall behöva tillgripas. Jag hoppas alltså, att utskottets motivering får stå kvar, och ber att få yrka bifall även till denna.

Herr Lindström säger att ändringen skulle betyda en mekanisering. Ja, man skulle kunna säga att denna sak är ganska mekaniserad redan förut, eftersom vi bara få tala från två platser i kammaren, antingen från talarstolen eller från den plats vi inneha. Någon annanstans få vi inte stå, och det är ju en viss mekanisering. Herr Lindström har ju deltagit i åtskilliga kongresser, och han vet således att vi där hålla styvt på att varje talare skall gå upp i talarstolen, om han överhuvud taget skall ha ordet.

Detta skulle, herr talman, tyda på att också jag är anhängare av tanken att kammarens ledamöter skola gå upp i talarstolen när de tala, och det är jag. Men jag vill som sagt inte, att detta skall genomföras med tvång, utan att vi skola försöka lära oss det frivilligt.

Å andra sidan är svenska folket som bekant ett blygt släkte, och om man skulle vara tvungen att stiga upp i talarstolen för varje anförande, skulle man kanske tycka att det var nödvändigt att göra sitt tal litet mera grant än om man kunde få tala från sin plats i kammaren. Det är ju en gång så, att svensken av naturen är blyg och har litet svårt att framträda offentligt.

Sedan vi i utskottet tagit del av vad som hände år 1933, ha vi som sagt fått den uppfattningen att flertalet av kammarens ledamöter vill bibehålla den nuvarande ordningen, och det är detta som i främsta rummet har förestavat utskottets ställningstagande.

Jag ber alltså ännu en gång att få yrka bifall till utskottets utlåtande, såväl motivering som kläm.

Herr Källman: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till herr Bondesons motion, och jag har ett alldeles särskilt skäl för det. Det råkar nämligen vara så, att jag ofta förmedlar studiebesök på läktaren, t. ex. av vår kommuns samrealskolas fjärde klass eller vår folkskolas sjunde klass liksom av åtskilliga studiecirklar. Jag har blivit ganska van att höra frågan, vad det är för ett ljud under den ena eller andra läktaren; någon står helt enkelt och talar från sin plats under läktaren, utan att åhörarna kunna se vem det är. De tycka att detta är rätt så underligt. Ofta kunna de ej heller uppfatta vad som säges. Utskottets talesman, herr Ericsson, som ju talar högt och tydligt, har dock icke blivit sedd under denna debatt av flera åhörare på läktarna än dem som ha platser på första bänkraden, och det är bra litet. Nog skulle väl åhörarna önska se en herre, som yrkar avslag på denna enligt min mening mycket förnuftiga motion. Motionären har framhållit, att man vid korta repliker kan behålla sin plats i kammaren, men att man vid anförande av någon vidare betydelse bör intaga talarstolen. Jag tycker det är fullkomligt riktigt.

Vid sådana studiebesök här i riksdagen, som jag nämnde, brukar jag visa studiecirklarn eller skolklassen omkring i riksdagshuset, och då får jag alltid höra frågan vad det är för ordning i riksdagens kamrar, eftersom det är omöjligt att följa med en diskussion från läktaren, även om man är aldrig så intresserad av den.

Jag anser att det finns mycket starka skäl för att införa den ordning, motionären föreslagit, och jag hoppas att det skall kunna bli majoritet för motionens yrkande.

Ang. riksdagsledamots rätt att tala från bänkplats. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering; 2:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; samt 3:o), av herr *Lindström*, att utskottets hemställan skulle bifallas med uteslutande av motiveringen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av motiveringen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bondeson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till den i ämnet väckta motionen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 1 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående viss ändring beträffande formuleringen av författningar, som införas i svensk författningssamling.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 106, av herr *Hage*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte upptaga till övervägande frågan, om ej i motionen nämnd slutmening i svensk författningssamling borde borttagas.

Motionären åsyftade följande passus i slutet av varje författning:

»Det alla som vederbör, hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet yttrat:

»Utskottet har icke funnit att de historiska eller traditionsbetonade skäl, som kunna anföras till förmån för författningarnas avslutning med ifrågavarande formulering, äro av tillräcklig bärkraft. Då en modernisering av uttryckssättet i författningarna redan genomförts, så att det kvarstående ålderdomligare språket medför en viss stilbrytning, synes det utskottet att skäl finnas för Kungl. Maj:t att upptaga till övervägande den av motionären ifrågasatta förenklingen.

Utskottet får alltså hemställa, att första kammaren i anledning av förevarande motion, I: 106, för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte upptaga till övervägande frågan

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar.

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)
om ej i motionen nämnd slutmening i svensk författningssamling måtte borttagas.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Carlström, Lodenius* och *Sundelin* ansett, att utskottets utlåtande bort få följande lydelse:

»Utskottet har beträffande det spörsmål, som i motionen berörs, inhämtat, att praktiska olägenheter på grund av hittills tillämpad praxis på området icke föreligga. Det synes vidare uppenbart, att det i dessa avseenden har en icke oväsentlig betydelse, om hänsyn toges till ett värdigt och av historisk tradition betingat skrivsätt. Inom andra demokratier, där man samtidigt har monarkisk statsform, icke minst i England, har det ansetts som ett uttryck av god politisk kultur att bibehålla traditionella, äldre skrivsätt.

Med hänvisning till det sagda hemställer utskottet, att motionen I: 106 icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr *Lodenius*: Herr talman! Jag skall efterkomma herr Bondesons önskemål i den motion, vi nyss behandlat, liksom också den av första tillfälliga utskottet uttryckta önskan, genom att hålla mitt anförande här ifrån talarstolen. Jag gör det bland annat därför att min plats i kammaren nog inte är alldeles fördelaktig att tala från.

Första tillfälliga utskottets majoritet har genom detta utlåtande tillstyrkt herr Hages motion angående borttagande av den kända slutmeningen i Svensk författningssamling, som lyder: »Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.» I förbigående kanske jag skulle nämna, att motionären har använt en ännu något ålderdomligare skrivning än den nu vedertagna, i det han har formerna »have» och »hörsammeligen». Såsom framgår av utskottets utlåtande användes icke den skrivningen numera.

Motionären motiverar sin hemställan med att det inte finns någon förnuftig mening i att ha nämnda slutmening kvar i Svensk författningssamling och att det endast är historiska skäl eller glömska som ligger bakom bibehållandet i våra författningar av ifrågavarande slutmening.

Jag skall inte här försöka upptaga någon diskussion angående det förnuftsmässiga i bibehållandet av slutmeningen i fråga. Härmed må förhålla sig hur som helst. Däremot tycker jag nog, att såväl motionären som utskottets majoritet gör sig skyldig till en undervärdering av det historiska momentet. Motionären säger exempelvis på ett ställe i sin motion: »Alltså, det är endast historiska skäl» o. s. v. Det lilla ordet *endast* i detta sammanhang tyder på att motionären anser att den historiska traditionen, åtminstone i detta fall, saknar betydelse.

Reservanterna hava här en annan mening och anse — här citerar jag — »att det i dessa avseenden har en icke oväsentlig betydelse, om hänsyn toges till ett värdigt och av historisk tradition betingat skrivsätt».

På andra områden, exempelvis när det gäller att tillvarataga fornminnen av skilda slag, har man ju sedan länge och ej minst under senare tid med mycket stort intresse gått in för denna uppgift. Jag erinrar om våra många, över hela landet spridda fornminnes- och hembygdsföreningars storslagna verksamhet. Människor ur alla samhällsklasser äro anslutna till dylika föreningar, och staten har för övrigt ett särskilt ämbetsverk för detta ändamål, nämligen riksantikvarieämbetet. Varför skulle det då vara något fel, när det som i detta fall gäller bibehållandet av ett gammalt, högtidligt och värdigt skrivsätt, att åberopa det historiska skälet? För min del tycker jag, att detta skäl kan vara fullt tillräckligt och att det förnuftsmässiga icke bör vara det avgörande härvidlag.

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

Några praktiska olägenheter eller några kostnader av nämnvärd storleksordning föreligga ej heller i detta fall, enligt vad utskottet inhämtat.

I de kungl. förordningar och kungörelser, som utfärdas i Svensk författningssamling och under vilka Hans Majestät Konungen sätter sitt namn, bör allt fortfarande den historiskt betingade och traditionsbundna slutmeningen med fördel kunna bibehållas. I varje fall kan jag icke anse, att det finns någon anledning för riksdagen att — såsom i motionen och i utskottets hemställan föreslås — hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för nämnda slutmenings borttagande ur Svensk författningssamling.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtade fogade reservationen.

Herr Arrhén: Herr talman! I likhet med herr Lodenius har jag delat de synpunkter, som kommit fram i reservationens formuleringar.

Motionären framhåller i sin motion, att hittills ingen kommit att tänka på att avslutningsmeningen på lagar m. fl. aktstycken i Svensk författningssamling icke har någon förnuftig mening. Men nu skulle alltså tiden ha nått sin fullbordan, nu skulle den tänkande mannen ha infunnit sig, och resultatet av detta tankearbete se vi speglat i motionen nr 106.

Det har på mig gjort ett mycket säreget intryck — naturligtvis därför att jag har en rakt motsatt uppfattning — när jag sett hur motionären på ett närmast ironiserande sätt citerar den gamla formuleringen från år 1615, där det heter: »Thet alle som wederbör hafwe sig hörsamligen att efterrätta. Til wisso hafwe wij thetta medh egen Konungzlig hand underskrifwit och witterligen låtit hängia Wårt Sekret här nedhan före, som är gifwit och skrifwit på Wårt Konungzliga Slott Stockholm anno Ett Tusin Sexhundra på thet femtonde, then Tiugutridie Junij Gustavus Adolphus.» Jag möter naturligtvis en dylik formulering på ett helt annat sätt än den ärade motionären gör. Jag ser i en formulering av denna art några mycket höga och heliga principer i vårt svenska samhällsliv speglade; det är lagens kontinuitet, rättens genom tiderna och generationerna bestående värde. En dylik formulering bör kvarstå.

Det torde i varje fall vara få människor förunnat att kunna se någonting komiskt i att man bibehåller uttryckssätt av denna art. Jag missunnar naturligtvis icke alls herr Hage hans glädje i det avseendet, men jag tror mig i samband med detta aktstycke kunna göra den försynta anteckningen i tidsmarginalen, att det finns otaliga människor i detta land, som låta ögonen glida över de ord, jag nyss läste upp, med helt andra känslor. Dessa ord bära vittnesbörd om att svensk politisk och administrativ kulturtradition sträcker sina rötter djupt ned i vår historia, så djupt ned som till år 1615 och ännu längre. Jag vill i detta sammanhang också anknyta till vad herr Rickard Lindström i sitt anförande nyss bringade i erinran, nämligen den engelska allmänhetens och det engelska parlamentets syn på problem av denna art.

Motionären talar vidare om att det i ingressen till författningarna förut hette: »Vi Carl Johan» etc. Nu har ett sådant skrivsätt, som bekant, övergivits, men jag vill dock erinra om, att det fortfarande står kvar i författningar, där lagar publiceras. Jag vill också framhålla, att vi med denna ändring år 1922 beträdde en väg, som icke har följts av något annat land i världen, som har mot våra svarande konstitutionella förhållanden. Gå vi exempelvis till Danmark och slå upp dess författningssamling, möta vi där hela den gamla högtidliga ingress, som också vi hade tidigare, även när det gällde smärre författningar. Det heter där: »Vi Christian den Tiende, af Guds Naade» etc., varefter författningen avslutas med »Hvorefter alle vedkommende sig have at rette» etc. Se vi på författningarna i Nederländerna — vi måste ju hålla oss till monarkierna — finna

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

vi på motsvarande sätt, att i ingresserna där står kvar »Vi Wilhelmina, av Guds nåde Drottning av Nederländerna, Prinsessa av Oranien-Nassau» o. s. v. Gå vi till England, möta vi i detta lands olika publikationsformer för lagar, förordningar, kungörelser, brev o. s. v. en hel flora av gamla uttryckssätt. Det är visserligen sant, att smärre förordningar av departemental natur utfärdas av statssekreterarna utan officiell ornamentering. Så snart det gäller lagar av större betydelse, framför allt sådana som utfärdas från Privy council, möta vi dock de från medeltiden nedärvda uttryckssätten. Jag skall inte trötta kammaren med någon exemplifiering, ty detta är ju allmänt kända saker. I vissa kungliga dekret av sanktionsnatur användes t. o. m. en inledningsformel på normandiefranska, d. v. s. det språk som talades av Vilhelm Erövraren, när han på 1000-talet lade England under sig.

Den ärade motionären har vidare, förefaller det mig, icke observerat, att ingressen till våra kungl. brev alltså är: »Vi Gustaf etc., Vår ynnest» etc. För en man med herr Hages läggning måste den framtöt, som han nu gjort, innebära blott en halvmesyr. Han angriper här endast *en* formel, men det står kvar så mycket annat. Det hade väl varit mer »förnuftigt» att på en gång stryka även dessa andra gamla uttryckssätt. Eller kanske herr Hage har för avsikt att suga på sitt utomordentliga uppslag år efter år och besvära kammaren vid varje session med infall lika blixtrande som det av i dag? När Konungen i författningarna talar om sig själv, använder han »Vi». Det heter »Vår regering» o. s. v. Det vore väl ett lämpligt motionsuppslag till nästa år, att någon motionär vände sig till kammaren med begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t om att dessa ord, som det ju är oförnuftigt att stava med stor bokstav, skulle skrivas på »alldagligsvenska», såsom den ärade motionären så skönt uttrycker sig på ett ställe i motionen.

Denna fråga har, herr talman, givetvis mycket liten betydelse, men samtidigt måste den tillmätas mycket stor vikt. Dess avgörande kan nämligen enligt mitt sätt att se bli ett stickprov på den grad av politisk mognad, omdöme, sunt förnuft och kultur, som vår svenska riksdag besitter anno 1945. I det engelska underhuset skulle givetvis en dylik motion ha varit otänkbar. Jag tror också, att den är och förblir omöjlig i både Danmark och Nederländerna, som jag nyss anförde som exempel. I dessa länder har man väl sett en yttre fiende rumstera om bland relikter av denna s. k. oförnuftiga art, vilket var och en kan finna exempel på nere i riksdagsbiblioteket, men detta rumsterande har där från fiendens sida haft en förnuftig mening, nämligen såsom ett bidrag i avnationaliseringen av de ockuperade länderna. Man skulle säkerligen icke hos de folk, som haft dessa erfarenheter, finna sig ha anledning att på ett ytterst diskutabelt sätt visa sig ohövlig mot kronans bärare, som i sin gestalt under dessa pressande år symboliserat folkens motståndsvilja. För oss är situationen om icke densamma så dock i alla fall likartad. Hela denna angelägenhet bör vara en affär mellan Konungen och hans rådgivare. Riksdagen saknar, efter vad jag kan förstå, varje anledning att blanda sig i en sådan här fråga och framför allt att komma med pekpinnen och föra den på det sätt, som här gjorts.

Det finns, herr talman, mycket här i livet som är »oförnuftigt», och ändå är det ofta värden av denna natur, som giva tillvaron glans och innehåll och som besjäla den. Ingenjör Planertz i Birger Sjöbergs berömda roman kunde aldrig förstå detta, men det finns, som sagt, många i detta land som göra det och som uppskatta dessa värden.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Reservanterna ha icke kunnat anföra mer än två skäl för sin ståndpunkt, nämligen historiska och traditionella hän-

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

syn. De anse, att emedan vi sedan urminnes tider haft vissa uttryckssätt, böra vi allt framgent behålla dem. Jag vill gentemot detta erinra om att de åsyftade avslutningsorden icke använts från äldsta tid. Från början hade man ju betydligt skarpare uttryckssätt, t. ex. »Därefter rätter och packer eder», vilket ju inte är äldre än att det tillhör den historia, som vi läst om i folkskolan.

Även om en sak har historiska anor, bör man enligt utskottsmajoritetens uppfattning kunna modernisera formerna för densamma. Det är väl icke nödvändigt, att våra moderna svenska författningar alltid skola avslutas med den gamla historiska, traditionsbundna formeln. I varje fall har den nu använda avslutningsmeningen icke sådan tradition bakom sig, att man för den skull med sådan styrka som reservanterna behöver motsätta sig varje tanke på en ändring.

Jag vill också tillbakavisa beskyllningen att utskottsmajoriteten kommit med någon pekpinne. Vi ha bara såsom vår mening uttalat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida den nu använda slutmeningen kunde borttagas och ersättas med någon annan lämpligare.

Jag är för min del övertygad om att de av svenska folket, som läsa författningarna, i allmänhet sluta läsningen, när de komma fram till den nu använda slutmeningen. Man bryr sig helt enkelt inte om att fortsätta, ty när man läst så långt, vet man ju, vad författningen innehåller. Utskottsmajoriteten anser därför, att man borde kunna sätta dit en slutkläm, som mer motsvarar vår tid. En liknande ändring har ju redan skett i inledningen till författningarna, där en del av det tidigare uttryckssättet borttagits och ersatts med det betydligt förnuftigare »Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer» etc.

Det är, herr talman, uteslutande dessa synpunkter som förestavat utskottsmajoritetens beslut. Då jag vet, att motionären har begärt ordet efter mig och då han säkerligen på ett betydligt bättre sätt än vad jag är mäktig kommer att framföra sina synpunkter på denna fråga, ber jag, herr talman, att kortfattat få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag ber först att få uttrycka min förvåning över att denna mycket ringa fråga har kunnat åstadkomma en sådan diskussion som faktiskt har uppkommit, inte minst i pressen, sedan jag väckte motionen.

Denna fråga är ju icke på något sätt av ideologisk innebörd, såsom en föregående talare tycktes anse, utan det är en rent praktisk angelägenhet. Så har saken i varje fall betraktats tidigare. År 1919, då jag var ledamot av andra kammaren, genomfördes två reformer på detta område, dels borttogs prefixet »nådig» i inledningen till propositionerna, dels avskaffades de slutord, som funnits före 1919, nämligen »Kongl. Maj:t förbliver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen». Så vitt jag kan erinra mig, var det icke en enda riksdagsman, vare sig i första eller andra kammaren, som opponerade sig häremot. Man ansåg, att det bara var helt naturligt, att dessa uttryckssätt borttogos. Vad jag nu föreslagit, är endast en konsekvens av vad riksdagen tidigare gått in för.

De skäl, som nu framföres mot den föreslagna ändringen, äro, såsom redan påpekats, icke av saklig natur utan blott rent historiska. En talare har ju anfört, att vi här i landet på andra områden söka skydda och bevara våra minnesmärken. Det kunna vi göra också på detta område, även om vi nu genomföra denna reform. Den som önskar se de gamla uttryckssätten, behöver i så fall bara gå ned i biblioteket och titta på det skrivsätt, som användes förr i världen. Men inte är det nödvändigt, även om man har aldrig så stor respekt

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)
för våra förfäder och våra fornminnen, att dra med sådana här bihang till vår lagtext, som ju icke betyda något.

Den föreslagna reformen är också av viss ekonomisk betydelse. Genom att den nu använda slutmeningen upprepas i de 800 à 900 svenska författningar, som utgivas varje år, ökas radantalet i författningstrycket med uppmot 3 000. Detta medför en del ökade kostnader, fastän jag givetvis erkänner, att den ekonomiska sidan av saken icke är av avgörande betydelse. Men varför skola vi överhuvud taget behöva ha med en fullständigt onödigt och betydelselös glosa i slutet av våra författningar, när det inte kan anföras några som helst vägande skäl härför?

Jag skall, herr talman, inte säga många ord ytterligare i denna sak. Jag måste dock göra en invändning med anledning av den näst föregående talarens påstående, att man i England skulle hålla så styvt på att det i författningarna skall finnas en avslutningsmening av ungefär samma slag som den vi alltjämt ha och som jag nu vill ha bort. Jag har här i min hand en bok, som jag har hämtat i biblioteket och som är den engelska motsvarigheten till vår författningssamling. På en av bokens första sidor står, att den innehåller lagar, förordningar och föreskrifter av allmän och offentlig karaktär, utfärdade under 1937 och fortfarande i kraft vid slutet av detta år. Det är en ganska diger volym på sammanlagt 2 500 sidor. När jag gick igenom denna bok, fann jag, att det visserligen här och där finns en eller annan författning, som har en sådan där gammaldags avslutningsformel som den nästföregående talaren påpekade. Den stora mängden, eller omkring 90 procent, av författningarna är emellertid bara underskriven ungefärligen på följande sätt: »Given under the Seal of the Minister of Transport this fifteenth day of November nineteen hundred and thirtyseven.» I översättning betyder detta: »Given under kommunikationsministerns sigill den femtonde dagen i november 1937.» 90 à 95 procent av alla författningar och förordningar i England avslutas, som sagt, på detta sätt. Endast ett ringa antal författningar har en avslutningsformel som mer överensstämmer med vår nuvarande. Det är därför icke fullt riktigt att påstå, att England skulle vara så konservativt på denna punkt. — Jag har boken här, och om någon vill kontrollera min uppgift, kan han få se den.

Jag anser icke, herr talman, att den föreliggande frågan är av så stor betydelse, att den bör ge anledning till någon längre diskussion. Skulle riksdagens majoritet icke vilja vara med om den av mig föreslagna ändringen, kommer jag inte att gråta för den skull. Jag tycker emellertid, att mitt förslag innebär en rimlig och förnuftig reform och att det är en konsekvens av de ändringar på detta område, som tidigare enhälligt och utan någon som helst opposition ha genomförts här i landet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Arrhén**, som anförde: Herr talman! Med anledning av herr Hages anförande vill jag gentemot hans påstående, att det skulle vara så praktiskt att avskaffa den nu använda slutmeningen, omnämna, att vi i utskottet vid hänvändelse till departementen inhämtat, att man där icke fäster något avseende vid en förändring av denna natur. För departementens arbete saknar den föreslagna ändringen, enligt vad man meddelat oss, varje betydelse.

Herr Hage förklarade vidare, att den nuvarande formuleringen icke har någon funktion i vår lagtext. Den är dock en hörsamhetsformel, och såsom sådan måste den väl i alla fall anses vara av en viss betydelse.

Beträffande herr Hages förnekande av att man i England skulle vara särskilt hemfallen åt formuleringar av denna art, hävdar jag fortfarande, att

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

så är förhållandet. Det är visserligen sant, såsom herr Hage säger, och som jag också påpekade i mitt föregående anförande, att en hel del av de författningar, som utges i England, sakna de avslutande vändningarna. Men det beror på, att i England en så stor del av regeringsärendena delegeras för avgörande till underlydande myndigheter. I dessa fall användas givetvis icke de längre och traditionella formlerna, enär aktstycket utfärdas i den underskrivande myndighetens namn.

Herr Siljeström: Herr talman! Förevarande motion och utskottsutlåtande höra till de aktstycken, som man tar del av med en viss beklämning.

Motionären, herr Hage, klagar över att det finns kvar någonting som till grund för sin existens numera endast har historiska skäl. Ehuru herr Hage erkänner, att de meningar, varmed våra författningar avslutas, icke ha någon saklig betydelse och sålunda ej heller kunna göra någon skada, kan han icke finna sig i att de såsom onödiga stå kvar. Traditionsvärden och historiska skäl spela för honom ingen roll. Det är enligt mitt sätt att se en besynnerlig uppfattning rörande stil- och stämningsvärden som kommer till uttryck i motionen. Jag känner ett visst deltagande med motionären, som är så fullständigt i avsaknad av förståelse för de värden, som ligga i dessa rester från en förgångn tid. Det finns åtskilligt här i landet, om vilket man nog kan fälla det omdömet, att dess bibehållande endast är betingat av historiska skäl och vars bevarande dessutom kostar pengar. Såsom den ärade utskottsledamoten herr Lodenius här påpekat, ha vi våra gamla minnesmärken, slott och andra byggnader. Det kan ju hända, att herr Hage en annan gång i brist på motionsämne — ty motionera måste han nog — som en ny bildstormare går till anfall mot ännu mer traditionsmättade värden än dem som han nu riktar sitt missnöje mot. När det gäller ålderdomliga språkvändningar, finns det för övrigt icke så mycket kvar här i landet. Man får därför vara glad över vad som ännu återstår och slå vakt därom.

Jag kan icke förstå, hur man kan ondgöra sig över de i mitt tycke vackra och i viss mån imponerande ord, varmed våra författningar avslutas: »Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.» Men det är kanske det kungl. sigillet som i synnerhet väcker herr Hages antstöt. För övrigt lär det väl knappast gå att såsom motionären tycks tänka sig alldeles vara utan någon slutmening. Om vi således måste ha några avslutningsord, fylla de nu upplästa orden synnerligen väl sin plats. Man kan nog icke sluta med t. ex. »Hjärtliga hälsningar. Eder förbundne Gustaf.»

Även utskottsutlåtandet ådagalägger samma brist på förståelse för de historiska och traditionsmättade skälen. Man frapperas särskilt av att denna fråga blivit en skiljemur mellan borgerlig och socialdemokratisk åskådning. Jag har i väsentliga delar en annan livsuppfattning än socialdemokraterna, men aldrig trodde jag, att det var någon skillnad i vår uppfattning, när det gäller kulturvärden, och att vi skulle få se utskottets samtliga socialdemokrater ställa sig bakom en så kulturfiendlig motion som denna. Det må vara att historiska skäl och förhållanden icke få vara utvecklingshämmande eller åberopas för bevarande av sådant som icke längre passar i tiden. Men i detta fall kan ju ingen som helst skada ske genom bevarande av dessa slutord. Jag vädjar därför till kammarens majoritet att icke sluta upp bakom majoriteten i utskottet utan följa reservanterna.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka avslag på motionen och bifall till reservationen.

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

Herr **Hage** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har redan förut betonat så gott jag kunnat, att bakom motionen icke ligger någon ideologisk inställning. Trots detta hör jag nu, att den föregående talaren utgår ifrån att så är fallet. Jag betraktar denna fråga såsom en rent praktisk angelägenhet; svensk författningssamling är ju avsedd för praktisk användning. Även om våra författningar icke kunna avslutas med »Högaktningssfullt» eller »Hälsningar» — som en föregående talare skämtsamt antydde — så kunna vi väl i vårt land i alla fall gå samma väg, som man gjort i England, där 95 procent av alla författningar avslutas med att man kort och gott talar om, att författningen i fråga är given den och den dagen. Den reformen har, som sagt, kunnat genomföras i England, där folket dock är ganska konservativt.

Herr **Ström**: Herr talman! Denna motion, utskottets utlåtande och debatten här synas mig vara en utomordentlig bild av riksdagen i denna tid. Det finns för närvarande tydligen icke några stora frågor som intressera oss. Utrikespolitiken drar sig riksdagen undan, socialpolitiken och kulturpolitiken ha sjunkit ned i en omätlig säck, varur de aldrig synas kunna komma upp. Man måste då ha medlidande med herr Hage, ett sant och djupt medlidande, då man förstår, att han i denna svåra belägenhet måste ha ett utlopp för sin och riksdagens stora reformiver. Han har då funnit, att äntligen fanns en reform att genomföra. Utskottet, som i regel avstyrker mer förnuftiga förslag, har för sin del trott, att detta herr Hages förslag omsider var något att skära lagrar på och något att ta fasta på, ty det kunde i framtiden ge en viss nimbus åt utskottets reformiver.

Med all aktning för motionären och hans outtröttliga, sakliga arbete för att åstadkomma förbättringar i samhället anser jag ändå, att denna motion är ett fattigdomsbevis för oss alla och för riksdagen. Om vi skulle godkänna utskottets förslag, skulle vi, då vi nu icke kunna göra mycket annat, säkerligen bli föremål för ironi ute i landet. Jag är övertygad om att våra vänner kommunisterna icke skulle underlåta att påpeka, vilka stora reformer som socialdemokraterna i alla fall i denna tid kunna genomföra, hur arbetstyngd riksdagen är och till vilka resultat den verkligen kan komma, när den allvarligt bemödar sig. Det är därför något tveksamt, synes det mig, även ur herr Hages synpunkt, om detta är en klok väg att gå. Jag tror det icke.

Herr Hage anmärkte på hur lagar skrivas och hur förordningar formuleras. Ja, om herr Hage hade motionerat om en grundlig penetrering och analysering av texten i alla de lagar, som med utgångspunkt från våra departement och våra utskott utfärdats under de senaste trettio åren, skulle han ha funnit ett vidsträckt arbetsfält för reformer, ty dessa förordningar, kungörelser och lagar äro så tillkrånglade, så mångtydiga och så oklara, att inte bara menige man utan också t. ex. våra kommunalmän och våra riksdagsmän ha oerhört svårt att tolka dem. Men i de gamla lagarna — tag t. ex. grundlagarna, som äro snart 150 år — finna vi ett klart språk, som var och en kan förstå, ett språk som kan tjäna som förebild för oss alla, icke minst för utskotten. Men jag tar för givet, att sedan herr Hage väl har avskaffat alla de gamla klara formuleringarna i lagar och förordningar, så vill han väl även omskriva grundlagarna på sin egen och ämbetsverkens kurialsvenska. Det är ett slarvigt paragrafspråk, den moderna tiden håller sig med, och vi böra inte lägga hyende under den lasten. Låt oss bevara det gamla goda, klara svenska språket och inte avskaffa det för att ersätta det med någonting, som motsvarar det språk, som skrives på idrottsspaltarna i de dagliga tidningarna. Jag kan sålunda inte vara med om att här ta bort detta gamla, klara och kärnfriska språk.

Herr Hages förslag har dock icke, ifall nu herr Hage har haft den meningen

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

— vilket han dock sade sig inte ha haft — med något sådant som frågan om monarki eller republik att göra, ty vi demonstrera inte för republik genom att förfula det gamla svenska språket. Få vi någon gång republik, få vi nog gräva upp Engelbrekt och hans språk för att göra oss ordentligt hörda, ty i det språket var det kraft, och det lär nog behövas för en republik, som skall kunna någonting uträtta.

Tradition är någonting av det förnämsta vi äga. Herr Hage anser, att det är någonting av det allra värsta som finns. Herr Hage som jag högaktar i många avseenden, särskilt för hans flit, är totalt renons på varje känsla för historiska och traditionella värden. Det är synd, ty herr Hage är själv snart en gammal tradition, som vi inte vilja mista.

Nu vill jag fråga herr Hage, huruvida han inte anser, att man bör fortsätta, om nu detta går igenom, ty, herr Hage, det finns mycket mera att göra i detta hänseende. Riksdagens högtidliga öppnande är ju t. ex. en gammal ceremoni från, jag vet inte vilken tid. Visserligen kan jag ju aldrig tänka mig, att herr Hage deltar i denna traditionella ceremoni, men åtskilliga andra här i kammaren — kanske även ledamöter av detta ärevördiga utskott — göra det. Vore det då inte skäl i att börja med att frivilligt avstå från deltagande i dessa gamla ceremonier?

Vidare ha vi trontalet. Är icke detta någonting högst omodernt? Borde icke herr Hage väcka en motion om att trontalet avskaffas, en motion som givetvis bör observeras av utskottet, så att vi slippa någonting så omodernt som seden med ett trontal!

Så ha vi också marschen till slottet. Är det inte någonting alldeles oerhört, att svenska folkets representanter skola marschera till slottet — och till och med i frack! Det är väl något som inte motsvarar tidens demokratiska uppfattning. Jag hoppas, att herr Hage märker att jag här ger honom flera goda uppslag, och nästa gång bör han väl motionera om avskaffande av den marschen.

Vi ha ju också det märkliga fenomen, som heter ingressen till riksdagsbeslutet. Jag vet inte, om herr Hage, som undertecknat det varje år, lagt märke till detta dokumentets ålderdomliga stilisering. Det gäller dock inte i det fallet att påpeka för Kungl. Maj:t, hur Kungl. Maj:t skall skriva svenska, utan det gäller vårt eget skrivsätt i riksdagen. Det vore kanske skäl i att herr Hage granskade den stiliseringen och föreslog en annan stil, som bättre stode i samklang med den svenska, som återfinnes i de boulevardtidningar, vilka använda det moderna svenska språket på ett mycket modernistiskt sätt.

Nu har jag gett herr Hage så många uppslag till reformer, att jag inte för ögonblicket vill ge honom flera — något måste man ju behålla för sig själv! Jag kan till slut endast föreslå kammaren att avslå herr Hages förslag, dels därför att det endast avser en liten detalj i en mycket stor reformfråga, som herr Hage får komma med förslag om senare och som han då får ta upp i detta större sammanhang, och dels därför att det är felaktigt att rubba på den utmärkta svenska, som återfinnes i detta lagspråk och dessa satser, när man inte har något verkligt gott att sätta i stället. Slutligen måste jag säga att jag för min del inte vill, att en så liten reform som denna skall på något sätt kunna sägas ersätta de verkliga reformer, som svenska folket länge väntar på och längtar efter.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Ordet lämnades ånyo för kort genmäle till herr **Hage**, som anförde: Herr talman! Herr Ström har framställt det såsom något utmärkande för mitt motionerande, att jag sysslar med sådana uppslag, som herr Ström tycker äro petitesseer eller orimligheter. Jag vill mot detta dock säga, att jag såväl vid denna riksdag som vid alla de föregående riksdagar, jag bevistat, har framfört mo-

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)
tioner av ett helt annat slag och med en helt annan läggning och betydelse. Den nu behandlade motionen betraktar jag som en av de minst omfattande av de motioner, som jag väckt under mina 38 bevestade riksdagar. Men ingenting hindrar naturligtvis att man, när man finner en sådan mindre betydelsefull sak, som man tycker behöver ändras, väcker en motion därom — det har väckts motioner i mycket mindre betydelsefulla frågor än denna under riksdagarnas lopp, och jag tror, att jag känner en person på stockholmsbänken, som ofta har frestat kammarens tålmod med att framföra en del sådana saker, om vilka man skulle kunna säga ungefär detsamma, som herr Ström nu sagt om denna motion.

Herr Ström talade vidare om formuleringen av ingressen till riksdagsbeslutet, som vi alla varje år skriva under. Men det gäller ju en handling som uppsattes bara en gång om året, medan däremot den slutkläm, om vars avskaffande jag här motionerat, varje år förekommer i ungefär sju-, åtta- eller niohundra författningar och därför har en helt annan betydelse.

Jag har som sagt inte ansett denna sak vara sådan, att den skulle behöva ge anledning till en så lång debatt som den som här har förekommit, utan jag tycker att vi hade kunnat avgöra den ganska hastigt. Är det så att första kammarens majoritet inte anser det lämpligt att gå in för detta mitt förslag, så är saken klar, och jag skall inte beklaga mig.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag tvekar att förlänga denna debatt, eftersom det onekligen kan sägas, att de två senast behandlade ämnena ha förorsakat diskussioner, vilkas omfattning står i fullständigt omvänd proportion till ärendenas vikt och betydelse. Men å andra sidan har jag inte kunnat undgå att i någon mån glädja mig åt dessa debatter. Herr Rickard Lindström sade för en stund sedan, att den svenska riksdagen ibland utsattes för klander för sin tråkighet, vilket naturligtvis också medför, att den mera sällan kan ge stoff åt den av allmänheten gouterade kåseri- och skämtavdelningen i dagspressen. Emellertid har första kammaren i dag gjort ett avsteg från denna tråkighets-tradition, och att döma av det antal pressmän, som under debatterna om de två senast behandlade ämnena har samlats på de tidigare tämligen tomma pressläktarna, kommer pressen också att visa sin uppskattning av denna kammares välvilliga föresats att i dag inte vara så tråkig, som den kanske annars brukar vara.

Jag har emellertid närmast begärt ordet med anledning av att herr Siljeström gjorde ett uttalande, som inte borde stå oemotsagt. Herr Siljeström ville göra gällande, att det i denna fråga har etablerats en skiljemur mellan borgerlig och socialdemokratisk åskådning. Det är en uppfattning, som herr Ström med sitt både verkningsfulla och maliciösa anförande nyss har motsagt, men det kan inte skada att ännu en av herr Hages partivänner säger ifrån, att här inte finns någon partipolitisk skiljemur. Herr Hage har ju själv gjort gällande att det inte alls finns någon ideologisk bakgrund till hans motion, utan att det endast gäller en rent praktisk fråga. Men herr Hage torde samtidigt vara medveten om att det praktiska värdet av denna reform knappast är så stort att det motsvarar mödan av en riksdagsbehandling och av debatter i utskott och kammare. Det har, som en föregående talare upplyst om, från departementens sida meddelats, att dessa stå fullkomligt likgiltiga inför det praktiska värdet av den här ifrågasatta reformen; det gör dem rakt ingenting, om denna traditionella krusidull finns kvar i förordningarna eller om den tas bort. Och herr Hage erkände själv, att det värde i form av minskade tryckningskostnader, som den föreslagna lilla strykningen skulle representera, inte är av någon väsentlig betydelse.

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

Har man sålunda kommit överens om att reformens värde ur praktisk synpunkt är tämligen obefintligt, kvarstår egentligen endast den synpunkt, som herr Hage och utskottet ha velat vifta bort, nämligen den historiska och — kan man säga — estetiska synpunkten. Det har gjorts gällande att man här bara skulle ha att ta konsekvenserna av att riksdagen har ändrat författningarnas ingress genom att den tagit bort frasen: »Vi — — — med Guds nåde Sveriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung göra veterligt.» Ja, det är sant att den ändringen vidtagits, men, herr Hage, låg det inte faktiskt en smula ideologi i att riksdagen ändrade denna ingress? Det där med Guds nåde har i alla fall en annan och vidare innebörd än att blott vara ett prov på gammalsvensk stil. Jag behöver inte närmare yttra mig om detta, ty kammaren förstår fullständigt vad jag menar. Man kan alltså inte utan vidare draga någon parallell mellan den ändring, riksdagen gjorde i det avseendet, och den som nu är föreslagen.

Här gäller det ju bara en hörsamhetsuppmaning i mycket hygglig form. En föregående talare har erinrat om att det har funnits svenska konungar, som avslutat, inte sina författningar men väl sina brev till underlydande fogdar och likställda med de betydligt kärvare orden: »Därefter rätter och packer eder!» Men det är mycket länge sedan, och inte kan jag finna, att det ligger något stötande i det uttryckssätt som det här är fråga om. För min del tycker jag snarare, att denna lilla påminnelse — som redan tidigare har blivit modifierad — om vår historiska tradition snarare bör anses ha ett visst värde. Vi talade i den föregående diskussionen åtskilligt om traditionerna i England, där man fasthåller dem med en helt annan envishet och en helt annan pietet än här i Sverige, och jag sade då, att jag icke uteslutande beundrade denna något överdrivna traditionstrohet. Men om vi visa någon liten motsvarighet till denna pietet för det historiska förflutna, kan jag inte inse att någon skada sker.

Herr Hage är ju en man, som med i och för sig lovvärd iver vill modernisera på olika områden. Jag erinrar mig hur vi för några år sedan hade en ganska livlig debatt om nystavningen, och även då stod jag på en annan sida än herr Hage — inte på grund av någon inbiten konservatism, utan därför att det kunde anföras praktiska skäl mot det förslag som han framförde; men något av pietet mot svensk språktradition medverkade även då till mitt ståndpunktstagande.

Här finns det sannerligen så litet skäl till ett ingripande, att riksdagen med lugn kan låta denna sak vara.

Till slut skulle jag i anslutning till den föregående debatten vilja till herr Hage rikta en liten personlig uppmaning, att han till de reformer som han ivrar för gärna kunde lägga den att vid sina anföranden här i kammaren gå upp i talarstolen, ty jag måste erkänna, att jag annars har ganska svårt att uppfatta hans säkert många gånger intressanta argumentering.

Av de skäl, jag anført, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till dem, som yrkat avslag på motionen och utskottets förslag.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Det kunde egentligen vara nog sagt i denna fråga. Man anser att den bara har historisk betydelse, men så alldeles betydelselös är den i alla fall inte. Om inte annat innebär väl den ifrågavarande formuleringen i alla händelser en liten påminnelse om att vi här i detta land ha ett kungadöme och en konung, som vi inom alla samhällslager högt älska och akta, oavsett våra partiståndpunkter. Det skadar kanske inte med en liten påminnelse därom någon gång.

Man har här anlagt sparsamhetssynpunkter och vill göra gällande att man sparar in 3 000 rader genom att stryka denna passus i författningarna. Ja,

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)
det motsvarar väl ungefär summan av herr Hages produktion under en riksdag, och det kanske kan vara hugget som stucket i den vägen.

Om det gäller att göra strykningar i offentliga handlingar, tror jag att man med mycket större fog kan vända sig emot andra ting, som äro mera värda uppmärksamhet än denna. Jag undrar, om herr Hage känner till paragrafer i den moderna lagstiftningen, som äro av den valören, att det nästan kan vara roande att titta på dem. Jag skall ta ett exempel på någonting slikt, som jag tycker herr Hage kunde ha ägnat litet uppmärksamhet åt i stället för den sak som det nu är fråga om. Det är en provbit ur förordningen om arvsskatt och gåvoskatt av den 6 juni 1941 — alltså skriven så sent som 1941! — och den lyder så: »Har i fall, som avses i 1 och 2 mom. för det förvärv, som tidigare förelegat till beskattning, annan skatteklass varit tillämplig än den som gäller beträffande det förvärv, om vars beskattning är fråga, skall skatten för sammanlagda värdet av förvärven utgöra summan av vad som vid uträkning av skatt för nämnda värde enbart enligt den lindrigast beskattade av ifrågasvarande klasser belöper å det till denna klass hörande förvärvet efter förhållandet mellan detta och det sammanlagda värdet samt vad som vid uträkning av skatt för samma värde enbart enligt den högst beskattade av klasserna belöper å det till denna klass hörande förvärvet efter förhållandet mellan detta och det sammanlagda värdet.» Jag använder inte för starka ord, herr talman, om jag kallar det här för ren gallimatias. Det kunde vara nödvändigt att gripa in på dessa områden, men om den slutkläm som det nu är fråga om vill jag verkligen säga: låt oss behålla vad vi ha, ty det inrymmer dock i alla fall någonting och inte så litet av malmklang och gammaldags kärvhet, som kan vara hälsosam att hålla kvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Jag ber på förhand om ursäkt för att jag inte kan hålla så långa tal i denna fråga som de två föregående talarna. Jag blev närmast förskräckt över alla dessa inlägg och skulle kanske ha tigit, men jag var besluten att rösta med reservanternas och ville inte framstå såsom en person som blivit överbevisad av herr Siljeström, herr Arrhén, herr Ström och de övriga. Även jag tycker mycket om nöjen, fastän jag är gammal, men jag får säga att den här sortens kabaret fögnar mig inte särskilt. Dessutom må jag säga, att jag tycker knappast det är påkallat att kasta sig över herr Hage på detta sätt och vända honom upp och ned och ut och in så många gånger för att han skrivit en dum motion, och jag tycker knappast det är riktigt värdigt heller.

Att jag röstar på reservationen beror på ett mycket enkelt skäl. Den här debatten påminner mig ganska mycket om ett resonemang som för åtskilliga år sedan fördes på en vägstämman. Vår praktiska tid vill ju att landsvägarna skola vara så raka som möjligt. Man vill undvika höjder, där man har utsikt över fält och sjöar; det skall vara en jämn väg, och vilken njutning den ger den som skall traska fram där, det betyder ingenting. Huvudsaken är att man kommer fort fram. Vid denna vägstämman var det fråga om man skulle göra en krok på vägen för att skona en gammal vördig ek med mycket vacker krona, som stått många hundra år. För min del tyckte jag att vi fingo kosta på oss den olägenheten, att vägen blev kanske tre kvarts meter längre genom att väja för den gamla eken. Här är också fråga om en sådan där gammal ek, som kanske är besvärlig för många att komma förbi i brådskan i livet, men jag har inte svårt att komma förbi den, och därför röstar jag, herr talman, för reservationen.

I herr Johan Bårgs yttrande instämde herr *Carlsson, Olof*, och herr *Lindström*.

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

Herr **Ericsson, Herman:** Herr talman! När det gäller att skriva motioner, tror jag att herr Ström och herr Hage få ta varann i hand, ty herr Ström kan den saken, han också. Jag skall inte ta mig för att värdesätta hans motioner, men vare sig vi avstyrkt eller tillstyrkt dem, ha vi inte vunnit några lagrar på det i utskottet, och utskottet har inte heller tänkt vinna några lagrar genom att tillstyrka denna motion.

Herr Siljeström kunde inte förstå, hur man kunde ondgöra sig över dessa ord. Jag vill på mina egna och utskottets vägnar svara, att vi icke ha ondgjort oss över dem, men vi ha ansett att de kunde ersättas med någonting modernare, och när nu motionen var väckt, ville vi försöka få Kungl. Maj:t att överväga den saken.

Det historiska värdet ligger ju i de dokument som finnas, och de gamla författningssamlingarna skola naturligtvis inte brännas upp. Forskarna kunna ju gå tillbaka till dem och där se dessa historiska former. Några historiska värden skulle således inte alldeles tillspilloges, även om uttrycket toges bort för framtiden.

Då säger man att man skall hålla på det traditionella. Det är ju givet, att det ligger en viss tradition i dessa uttryck, och jag är också traditionsbunden i vissa fall. Men utskottet har ju sagt, att utskottet icke har funnit de historiska och traditionella skälen vara tillräckliga för att man skulle avstyrka denna motion. När vi fingo motionen, prövade vi den, och då vi hörde, att det inte kunde framställas något sakligt skäl för att denna mening skulle vara kvar, stannade utskottets majoritet för att hemställa om bifall till motionen. Det har inte heller i debatten här presterats ett uns av sakliga skäl för att meningen skulle stå kvar.

Att majoriteten inom utskottet kom att bestå av samtliga socialdemokrater, behöver inte innebära att det i denna fråga föreligger någon skillnad mellan borgerlig och socialdemokratisk åskådning. Det är en händelse som gjort att skiljelinjen sammanfallit med partiställningen, och jag förmodar att det när omröstningen sker här i kammaren kommer att visa sig, att herr Siljeströms uppfattning på den punkten icke är riktig.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att ännu en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage:** Herr talman! Herr Jones Erik Andersson uppmanade mig, liksom herr Ström gjorde, att taga upp frågan om att den författningstext, som nu skrives, då och då är ganska olämpligt avfattad och svårtydd. Jag skall då be att helt kort få omnämna, att jag för en del år sedan i andra kammaren slogs just för en sådan sak och framställde ett yrkande om en ändring i detta hänseende. Men då framträdde en mycket framstående högerjurist — herr Hederstierna — och förklarade, att så krångligt måste lagtexten skrivas, och det var väl ett uttryck för vad juristerna överhuvud taget hade för mening i saken. Så stupade den motionen. Så nog har jag försökt att göra någonting även för den saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Lodenius** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om borttagande av slutfrasen i vissa författningar. (Forts.)

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om utredning rörande ett organ för övervakning av enskilda monopolistiska företag och sammanslutningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 41, till Konungen angående verkställd omröstning över högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 58—61, 65, 94—96 och 98—106.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 297, av herr *Elmgren* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.;

nr 298, av herr *Pettersson, Emil*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.;

nr 299, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.;

nr 300, av herr *Näsgård* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.; och

nr 301, av herr *Bondeson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.39 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.